

46797

Slovanska knjižnica.

■ Snopič 147—149. ■

Martin Krpan.

Dramatska pripovedka v petih dejanjih.

Spisal _____

FRAN GOVÉKAR.

Glasbo zložil _____

Gustav Adolf Ciner.

— D GORICI 1905. —

Tiskala in založila »Goriška Tiskarna« A. Gabršček.

MARTIN KRPAN: A. Verovšek.

Martin Krpan.

Dramatska pripovedka v petih dejanjih.

Spisal

FRAN GOVÉKAR.

Glasbo zložil

Gustav Adolf Ciner.

V GORICI 1905

TISKALA IN ZALOŽILA

»GORIŠKA TISKARNA«

A. GABRŠČEK.

~~45973~~

Pravico za uprizoritev te igre daje društvom in gledališčem dr.
O. F. EIRICH, dvorni in sodni odvetnik na Dunaju, II. Praterstrasse 38.

46.797

IN = 030002302

Osobe :

Pri premieri v Ljubljani 6. januarja 1905.

JANEZ V., cesar deveterih deželâ				g. Dobrovolny	
Cesarica KATARINA, njegova soproga			ga. Danilova		
Princesa JERICA, njuna hči			gdč. Noskova		
Princ ANDREJ, cesarjev nečak			g. Tišnov		
VLADIMIR, kancelar			g. Nučič		
JURAJ, minister vojske in pravovodja			g. Betetto		
GAŠPAR, minister šolstva in bogočastja			g. Boleška		
GREGOR, minister drž. zaklada in notranjih poslov			g. Danilo		
BOLTEŽAR, minister poljedelstva in cesarskega					
dvora			g. Polašek		
KOMAR, državni tajnik			gdč. Bergantova		
MARTIN KRPAN z Vrha pri Sv. Trojici			g. Verovšek		
META, njegova mati			ga. Dragutinovičeva		
NEŽIKA, kmetiško deklè			gdč. Spurna		
RUVAČ	}	kmetje tihotapei		g. Juvan	
NAROBÈ			g. Krajnc		
MENCOV			g. Bukšek		
INTERFAT			g. Pavšek		
MEJAČ			g. Turk		
BRDAVS I., kralj jutrovih deželâ			g. Dragutinovič		
MEHEMED, nadpoveljnik	}	poveljniki	}	čet iz jutrovih deželâ	g. Pajnič
HAKIM					g. Cerar
ABDUL					g. Selan
HOPUR					
SELIMA)	sužnji		gdč. Kočevarjeva	
FARIKA			gdč. Kučerova		
HODŽA OMER			g. Koleša		
Dvorni sluga			g. Lunder		

Paži, vojaki, financarji, Arabci, zamorci, evnuhi, odaliske, meščanje.

Dejanje se vrší v prestolici cesarja Janeza V., pred šotorom kralja Brdavsca I. in na Vrhu pri Sv. Trojici na Notranjskem v davnih časih.

Opombe igralcem in igralkam.

Cesar Janez: upognjen starec, mirnega, ponosnega kretanja. Ima dolgo sivo brado in dolge sive lase. Črna obleka; preko prs širok rdeč trak.

Cesarica: resna postarna, še vedno lepa dama. Ves čas v (dekoltirani) črni toaleti.

Princesa: plaha krasotica. V I. dejanju v (dekoltirani) črni toaleti, v III. in V. dejanju v beli obleki z majhnim nakitom.

Princ: vročekrven, sila temperamenten mladenič lepega obraza, malih brčic in kodrastih dolgih las. Meč.

Vladimir: resen, energičen demokrat. V I. dejanju v črni obleki, srednjedolge brade in dolgih črnih las ter bledega, upalega obraza. Pozneje v svetlejši obleki brez redov. Meč.

Komar: nežen, eleganten mladenič. Nosi na prsih križec. Meč.

Juraj: mož srednje starosti zabuhlega obraza, rdečega nosu in dolgih, vodoravnoštrlečih brk in velike pleše, ki jo izkuša pokrivati s štreno las. Doslužen Don Juan velike ničemernosti. Ima na levi strani prs dolgo vrsto križcev in zvezd. Meč.

Gašpar: prototop jezuita, starec suhega bledega, obritega obraza in prihuljenega vedenja. Govori ostro ali pridigujoče. Ima le palico. Na prsih veliko zvezdo.

Gregor: čisto bel starec, kratkoviden, grbav skopuh s starinskimi naočniki Dolg nos. Zloben, ljubosumen ošabnež in lahkoživec. Večkrat šnofa iz majhne tobačnice. Ima palico in meč. Na prsih ima križec in zvezdo.

Boltežar : smešen star, sivolas gizdavec velike pleše, nervoznega vedenja, brez prednjih zob. Nosi na traku okoli vratu spredaj na prsih zlato zvezdo. Meč.

Martin : notranjski kmet v noši XVIII. veka: kratek suknjič ozkih rokavov, pisan telovnik, široke hlače do kolen, visoke nogavice in šolne. Širok klobuk. Njegovo vedenje ljubeznivo, priprosto, nikdar ne surovo, bahaško ali glumaško.

Meta : majhna nemirna ženica čisto belih las. Nosi robec.

Nežika : čvrsto, jedro in lepo slovensko deklè. V II. dej. gologlava, v III. dej. nosi robec, v V. dej. ima avbo ali pečo, srebrn pas, svilen črn predpasnik, široko svileno krilo svetlejše barve.

Brdavs : temnorjavega obraza in temnorjavih rok. Beduinska noša; v ušesih veliki zlati obročki. Na glavi turban z zlato zvezdo. Na rokah in nogah bogat nakit. Kriva sablja.

Hakim, Abdul, Hopur : Beduini rjavih lic in rok. Velike krive sablje. Beli plašči.

Mehemed : Kakor prejšnji. Na turbanu srebrn polmesec.

Hodža : starec bele dolge brade in belih las. Beduinska noša. Črn plašč.

Selima in Farika ter ostale odaliske : bel obraz. Turška ženska noša. Na glavi fes z zlatniki, razpuščenih las, ki jih pokriva prozoren pajčolan.

Prvo dejanje.

Na dvoru cesarja Janeza v deveti deželi. — Prestolna dvorana. Po stenah zaplenjene zastave premaganih narodov, turški repovi, polmeseci, ščiti, čelade, meči i. dr. V levem kotu (od gledalca) sijajen prestol vrhu stopnic. Nad njim visi križ. Na desni visoka okna, iz katerih se vidi na trg velikega mesta. Na levi spredaj in na desni zadaj vrata. Ob prestolu sedeži.

(Dejanje se mora vršiti hitro!)

PRVI PRIZOR.

Cesar Janez

(sedi na prestolu v žalni obleki; poleg njega kleči hčerka Jerica. Ministri gledajo skozi okna.)

Narod

(pod okni na desni in zadaj.) Slava! Živio! Naprej, junak!
Zmaga je tvoja! Princ Mirko!

Ministri

(obenem.) Živel, princ Mirko, naš rešitelj! Slava ti
večna! (Mahajo s klobuki.)

(Pod okni trombe veselo zadoné, zunaj viharno vpitje. Hrup.)

Juraj.

Sedajle ga zgrabi, gospodje! Sedajle ga nauči
brati kozje molitvice! Pozor! Gospoda, pozor!

Ministri.

Mir! Tiho! Bog daj srečo!

Gašpar

(blizu prestola.) Molimo, gospoda, molimo! (Poklekne.)
O, sveti Bog v nebesih, podeli zmago presvetlemu
orožju . . ! Daj nam zmago nad črnim pesjanom, —
reši verni svoj narod!

Juraj.

Ne delaj me vendar nervoznega!

Boltežar }
Juraj } (hkratu) Miruj, sedaj je prekasno!
Glejte, glejte, Brdavs beži!

Gregor.

Brdavs beži! Zmaga!

Juraj }
Gregor } Slava! Le daj ga! Udri ga!
Boltežar } Udri ga! Pobij zamorca!
Za njim! Hitro! Hitro! (Stopi na }
stol, da bi videl boljše.) } (hkratu).

Gašpar

(kleče.) Oh, usliši naših prošenj glas, ti véliki Bog,
pošlji princu Mirkotu svojo pomoč! Pošlji trumo an-
geljev, da zateró pagane, ki nam jemljó deželo za
deželo ter ubijajo naše najboljše sinove in hčere!
(Moli molče dalje.)

Cesar Janez.

Ah, hčerka moja, sedajle se odloči tvoja usoda!
Jerica, hčerka, — duša mi trepeta zate! Ko bi bil
mlad, vzel bi svoj meč in šel bi sam . . .

Gašpar. O, Bog, pomagaj, pomagaj!
Cesar. Usmili se nas!

Jerica.

Oh, oče, oče! (Objame kralja in plaka.) Izgubljena sem!

Cesar

(objema Jerico.) Hčerka moja, Bog nas je zapustil!
(Sede in joka.)

Gregor.

(Zamolclo) Mrtev je!

Juraj.

Oh, izgubljeno je vse!

Boltežar

(zleze težavno s stola.) Končano je!

Ministri (hite h kralju.)

Juraj: Tvoj sin je mrtev, cesarost!

Gregor:

Princ Mirko je ubit!

Boltežar:

Kaj bo sedaj, cesarost? (Stoji sključeno pred prestolom.)

(Zunaj tužno zapoje zvonovi. Narod kliče:) Princ Mirko! Oh, Mirko! Princ je mrtev! Bežimo! Bežimo!
(Čuje se beg ljudstva mimo oken.)

Jerica

(si obriše solze). Ne, oče, — ne jokajva! Zgodi se božja volja, in Njegovo ime bodi češčeno vekomaj! Dovolj je že prelite krvi! Tudi zadnji junak, moj ljubi brat,

}
(hkratu)

je padel, rešitve ni zame več. Zato, oče, naj grem!
(Zgrudi se cesarju pred noge.) Blagoslovi še zadnjič svojo
hčerko, da odidem mirna in pogumna v svojo smrt!

Cesar.

Jerica, hčerka, ljuba, draga! Bog te reši, otrok moj
mili, zlati! (Jo dvigne, poljublja in ihti.) Blagoslavljam
te v imenu Boga vsemogočnega, ki ti naj podeli
moč, da boš prenašala svojo strašno usodo tako
hrabro, kakor je umrl tvoj brat Mirko! (Omahne na
prestol.) Moj Bog, moj Bog, zakaj si me zapustil!?
(Joka v roko.)

Gregor.

Oh, vzvišena princesa! V imenu cesarstva se ti
zahvaljujemo! (Ministri poklekajo in ji poljublajo obleko
in roko.)

Gašpar.

Marija, sv. božja devica, vam bodi tolažnica, prin-
cesa! Molil bom za vas! Oh, ne bojte se! Bog vam
bo pomagal!

Juraj.

Domovina zre na vas, princesa; — to naj vas
tolaži!

Boltežar. Nikdar vas ne pozabimo!

Gregor. Blagoslovljena bodi vaša pot,
princesa! — Oh, hvala vam!

(hkratu)

(Ministri vstanejo in spremljajo Jerico k vratom na levi.)

Jerica.

Z Bogom, gospodje! — Z Bogom! Skrbite za
mojega očeta! Srečni ostanite! (Odhiti jokaje in omahovaje
na desno).

DRUGI PRIZOR.

Prejšnji brez princese Jerice. (Mal premor.)

Cesar

(zamolklo.) In kaj bo zdaj, gospodje ministri?

Ministri

(živahno.) Pogreb! Sijajen pogreb!

Gašpar

(vstane.) To je moja zadeva, cesarost! Princ je umrl za vero, dom, cesarja!

Boltežar

(vstane.) Oho, gospod tovariš, to je moja zadeva! Princ je umrl na polju slave, in poljedelstvo je moj portfelj!

Juraj.

Kaj pa še, gospod tovariš?! Princ je padel kot vojak-junak v boju, z mečem v roki! Jaz in armada ga bova pokopala!

Gregor.

Kdo? Ti? — Ti? — Ta je pa dobra! Pogreb bo veljal tisočake, — in tisočake bom štel jaz, ljubi kolega, samo jaz, finančni minister!

Boltežar.

Ne boš, ne boš! To je čisto notranja dvorna zadeva, — popolnoma moja reč, in nihče, — minister Gašpar, — nihče naj se ne vtika v notranja dvorna opravila! Jaz pokopljem princea in nihče drug!

Juraj. To je nasilstvo! Grom in strela!

Škandal!

Gašpar. Bog vas kaznuj, ker žalite cerkev!

Gregor. Dobro, pa ga pokopljite; a jaz ne
dam denarja!

Boltežar. To je moj portfelj, — moj!

(Ministri kriče drug nad drugim. Preté si s pestmi.)

Cesar.

Ali, gospodje ministri, prosim, — mirujte! Imejte
usmiljenje! Nikar prepira!

Juraj. Cesarost, odločite se!

Gregor. Prosim, razsodite vi!

Jaz imam pravico!

Boltežar. Samo jaz!

Gašpar. Ta je lažnjivec, — slepar!

Pogreb je stvar bogočastja!

Cesar.

Gospodje ministri, država je v nevarnosti; so-
vražnik nam ugrablja okraj za okrajem, na tisoče
otrok nam je že odvedel v svoj tabor, da jim vcepi
sovraštvo do lastne domovine, do lastne matere! Prav
do zidovja naše prestolice je že pridrl krvoločni
pesjan in danes nam je ubil celó prestolonaslednika!
— Gorjé državi, ki ima v tako obupni dobi toli ne-
složne voditelje!

Ministri

(kriče cesarju med govorom.) Res je! Škandal! — Tale je
kriv vsega! — Ti si kriv! (Drug drugemu.) Ti si lopov
— sebičnež! Komedijant! — Tat!

Juraj

(si viha rokave.) Kdo? Jaz? Pa jaz? Grom in strela!
(Poteguje svoj meč.) Kdo pravi to? Kdo si upa!

Gašpar.

Bog vas kaznuj, vi brezverci, — sleparji, —
goljufi! Ali hočeš zaušnico? (Vihti pest.)

TRETJI PRIZOR.

Prejšnji, Kiaja Mehemed, Hakim, Abdul. Paž.

(Mehemeda spremljata orijentalško oblečena plemiča
Hakim in Abdul in dva cesarska vojaka s helebardami.)

Paž

(priteče in javlja klečé). Prezvzišena cesarost, prišel je
sel strašnega Brdavsa!

Ministri

(prestrašeni). Kdo? Brdavs? Ali je že v mestu? (Tečejo
plašni za prestol, kjer se trepetaje skrivajo) To je grozno!
(Nekateri potegnejo svoje meče.) Kaj bo pa sedaj?!

Cesar.

Kaj hoče sovražnikov sel? Naj vstopi!

Paž

(odide).

Mehemed

(vstopi v spremstvu, ki ostane poleg duri, prikloni se, stegne
odprto roko k tlom, jo položi potem na prsi, na čelo in jo
dvigne končno nad glavo ter jo spusti ob sebi).

Cesar.

Govori, zamorec; kaj hočeš tu?

M e h e m e d

(ponosno). Serasker Brdavs, ki mu ga pod solncem ni enakega junaka, pošilja me k tebi, o cesar, da ti naznanim njegov ukaz! — Ako mu ne pošlješ v treh dneh svoje hčerke Jerice v njegov tabor, da bo njegova žena in dekla, naskoči tvoje mesto, požgè in pomori vse, kar je živega v njem! Poslušaj dobro, cesar! Ob tej uri čez tri dni mora priti princesa sama v šotor kralja Brdavsa, velikega junaka, ali pa umreš ti in vse, kar je danes še tvojega! Govoril sem, o cesar! (Pozdravi kakor prej in hoče ponosno oditi.)

G r e g o r.

Grozno! Strašno! Kaj bo pa sedaj?!

C e s a r.

Stoj, zamorec, in poslušaj! Sporoči Brdavsu, da sem čul njegove besede! Toda ubil mi je danes v častnem boju edinega sina, mojega ljubljenca, ki ga hočem pokopati sam kot junaka, umrlega za državo in domovino! — Naj ima torej usmiljenje tvoj gospod z mano, sivim starcem, in z nesrečno materjo! Usmili se naj obupane države, ki joka sedaj nad izgubo svojega prestolonaslednika! Moja hči pride sama v šotor Brdavsa tretje popoldne po pokopu princa Bogomira, — sama pride, da odkupi svoj narod in svojo domovino. Pojdi in sporoči mu to prošnjo! Povej kralju, da ga rotim in zaklinjam pri vsem, kar mu je ljubega, in njegov veliki bog, ki je še močnejši od njega, mu poplača, kar stori meni nesrečnežu.

J u r a j.

Usmili se cesarja!

Vsi ministri.

Prosimo! Prosimo!

G a š p a r.

Samo pet dni!

G r e g o r.

Samo pet dni, plemeniti gospod!

M e h e m e d.

Aferim, aferim, cesar! Tvoj sin je bil junak! Serasker Brdavs usliši zatorej tvojo prošnjo. Pooblastil me je, da ti dovolim premirje. Danes popoldne čez pet dni tedaj pride tvoja hči, princesa Jerica, sicer pogubi Brdavs tebe in vse tvoje! Salem-alék! (Pozdravi).

H a k i m.

Salem-alék! (odide.)

A b d u l.

Sala-malék! (Odide, ž njim vojaka, na levi.)

M i n i s t r i

(zlezejo izza prestola in tečejo za Mehemedom). O, saj pride!
Gotovo pride!

J u r a j.

Mi jamčimo, da pride!

G a š p a r.

Seveda pride! Častno besedo ti zastavljamo!

B o l t e ž a r.

Tvoji služabniki smo!

(hkratu)

Gregor.

Sluga pokoren! Priporoči nas Brdavsu! Slava mu večna!

Vsi ministri.

Živio, junak Brdavs! (Klanjajoči se mu do tal, spremljajo ministri Mehameda trepetaje do izhoda ter se še za njim priklanjajo, polagaje roke križem na prsi).

ČETRTI PRIZOR.

Prejšnji

(brez Brdavsovega sela, Mehameda. Pozneje državni tajnik Komar.)

Cesar

(stopi s prestola). Torej še pet dni odloga, gospodje! Samo še pet dni premirja, potem pa — ? Ali ne ve nihče izmed vas pomoči? — Gospodje ministri, svetujte svojemu vladarju, da rešite državo; največje škode obvarovati jo, tega itak niste mogli! — Govori sedaj, minister vojske, svetuj! Kaj molčiš, — kaj trepečeš? Svetuj mi sedaj in pomagaj!

Gregor.

Govori, minister vojske, to je vendar tvoja zadeva! Pokaži, da kaj znaš!

Gašpar.

Pojdi sam na boj z Brdavsom, če si res junak, ti bahač!

Boltežar.

Hajd na boj, minister vojske!

G a š p a r

(ironsko) Saj si junak! Potegni svoj meč, korenjak!

J u r a j

(kriči.) Večji, ko vi, duše zajčje, ki še niste imeli v roki ne meča, ne puške! Svoje junaštvo sem pokazal že večkrat — sijajno — slavno —!

G a š p a r.

Kje? Pri svoji ženi?

G r e g o r .

Kdaj? Kje? — Nikdar!

B o l t e ž a r.

Pri pijači morda! Haha!

J u r a j.

Pokazal sem svoj pogum, ko ni bilo vas poleg, bojazljivci! Da je naša vojska najlepša in najboljša, je moja zasluga; — da pa ni armada večja, to ni moja krivda, zakaj ti, minister državnega zaklada, samo ti si kriv, da šteje danes vsa naša armada komaj tisoč mož, ker tratiš vojski namenjeni državni denar za svoje ženske in za svoje nezakonske otroke.

M i n i s t r i.

Oho! Oho! Čujmo! Čujmo! Kaj pravi?

G r e g o r

(Juraju.) Nesramnež! Lažnjivec! To je impertinenca! Ti imaš svoje hareme po vsej državi in imel bi jih še onstran meje, če bi ti hotel dati jaz denarja!

Juraj.

Lopov! Prekliči! Prekliči! (Skoči na ministra Gregorja, ga davi in izkuša vreči na tla.) Razžalil je armado! Propalica! Prekliči, ali te pa ubijem!

Ministri

(begajo prestrašeni okoli pretapačev.) Stojta! Mirujta vendar! Narazen! Tak škandal!

Gregor

(se zvija v Jurajevih rokah.) Pusti me! Na pomoč! O cesarost, pomagaj! (Pade na tla, a bliskovo se iztrga Juraju iz rok, skoči pokonci in da Juraju zaušnico). Tu jo imaš, babji junak ti! (Steče v kot poleg prestola.)

Ministri.

Oho! Zaušnica? To je razžalitev! Vojni minister je bil tepen!

Juraj

(si drgne lice.) Protestiram! To ni po reglementu! Cesarost! Satisfakcijo zahtevam — satisfakcijo!

Gašpar.

Dvoboj! Bravo!

Gregor

(obenem) Dvoboj! To bo izborna zabava!

Boltežar.

Ho-ho-ho! To je komično! Sila komično! (Se smeje.)

Juraj.

Nič dvoboja, — Gregor ne more dati meni zaščena! Cesarost, odstavi ga, ali pa demisijoniram.

G a š p a r.

Haha! Minister vojne se boji boja!

C e s a r.

Molčite! V največji nesreči je država, a vi, gospodje, se pričkate in preteplate! Oh, — pač veliki moment je našel majhne ljudi! Propali smo in izgubljeni brez rešitve! (Pažu, ki je vstopil.) Kaj hočeš zopet?

P a ž.

Državni tajnik Komar prosi, da bi smel prevzvišeni cesarosti javiti nujno vest!

C e s a r.

Naj vstopi! Kaj se je zgodilo?

PETI PRIZOR.

Prejšnji in tajnik (z leve strani.)

C e s a r.

Kaj donašaš, državni tajnik?

T a j n i k

(se globoko priklanja cesarju in potem ministrom.) Prevzvišena cesarost, dovoli, da ti javljam žalostno vest! V V. in VII. deželi je nastal strašen upor.

J u r a j.

Kaj, upor? Kdo se drzne?

B o l t e ž a r.

Upor? Pa tega nismo vedeli!

T a j n i k.

Peta dežela zahteva visoke šole, cesarost!

Cesar.

Dovolil sem jo. Kaj hočejo torej?

Tajnik.

Visoke šole pa je dobila sedma dežela.

Gašpar.

Oho! oho! To je zmeta!

Tajnik.

Dà, zmeta, svetli! Pisar, ki je pisal dekret, se je bil zmotil ter je zapisal namesto petice sedmico. In sedaj se v obeh deželah streljajo, pobijajo, podirajo državne hiše, kamenajo cesarske vojake, trgajo cesarjevo sliko ter prepevajo puntarske pesmi. Peta dežela hoče imeti visoke šole, sedma jih ne mara; . . . pisar pa je zmešal vse in razburil duhove, da teptajo sedaj cesarske postave! Kaj naj storim, cesarost?

Cesar.

Kjer sta dve nesreči, se pridružuje še tretja! Kaj mi svetuješ, minister šolstva, bogoslužja in prosvete?

Gašpar.

Cesarost, odgovor je prav lahek! Zmotil se je bil pisar, zato naj se kaznuje s smrtjo!

Juraj.

Dà, dà, pisarja naj se kaznuje! Ustreljaj naj se ga!

Boltežar.

Ustreljaj ali pa obesi!

G a š p a r (nadaljuje.)

Cesar pa se ne zmoti nikdar! Kar reče, je res, in kar stori, prav stori. Dežele imajo pravico plačevati davek in ubogati; puntati se, te pravice nima nihče.

G r e g o r.

Dobro! Dobro! Mir in red hočemo v državi!

J u r a j.

Dà, mir! Mir!

G a š p a r.

Zato pa si dovoljujem predlagati, o cesarost: Visoke šole naj ostanejo tam, kjer so. Peta dežela pa naj dobi nov velik špital, kjer se naj takoj zdravijo oni, ki so bili in ki še bodo pri demonstracijah ranjeni.

J u r a j.

Dobro! Izborno! Tako bodi!

B o l t e ž a r.

Prav pametno!

C e s a r.

Ali, gospodje, to je vendar vse narobe!

G a š p a r.

Disciplina, avtoriteta, pokorščina! To je prvo, vse drugo zadnje! Cesar se ne moti nikdar! Kar reče, je res, in kar stori, prav stori! Govoril sem, cesarost!

M i n i s t r i

(ploskajo.) Bravo! Imenitno si govoril! (Segajo Gašparju v roko.) Čestitamo!

Cesar

(tajniku.) Pojdi torej in izvrši sklep ministrskega sveta!

Tajnik.

Takoj, cesarost! (Se prikloni in odide na levo.)

Juraj.

Jaz pošljem vojaštvo s topovi, če ne bo miru!
Sakra! Mir v državi, mir, pravim, sicer bom streljal!

ŠESTI PRIZOR.

Prejšnji brez tajnika. Princ Andrej.

Cesar.

Kakoršni gospodarji, taki sluge. Pisar se usmrti,
da minister živi! Oh, kam smo zabredli?!

Princ Andrej

(pride iz sobe na desni. Teče k cesarju in mu pade pred
noge). Cesarost, odpusti, da prihajam in poslušaj
svojega služabnika, ki ti je udan in pokoren!

Gašpar.

Princ Andrej? Kaj hoče pa ta tukaj?

Juraj.

Cesarost, — dovoli — princu Andreju je pristop
na dvor vendar prepovedan! — Kaj išče torej tukaj?

Gregor.

To je prepovedano! Naj se odstrani, — tukaj
princ nima mesta! Proč odtod!

Ministri.

Proč! Ven! Odtod! (Kažejo s prsti vrata).

Cesar.

Ne, ne, princ Andrej ostane! Sedaj je moj sin!
— (Ga vede k prestolu.)

Boltežar.

To ne gre! Ven! Ven! (Kaže princu vrata).

Juraj.

To je proti ustavi, cesarost! Ven! (Kaže princu vrata).

Gašpar.

To je proti državnemu redu! Princ je bil puntar proti cesarski vladi. Ven! Ven!

Cesar.

Tiho, gospodje! Sedaj je princ moj sin, in moj sklep je, da postane moj prestolonaslednik. Stopi sèm gori, Andrej! Gospodje ministri, poslušajte!

Princ

(poljubi cesarju roko). Cesar moj, — oče!

Cesar

(stojé, svečano). V imenu Boga vsegamogočnega proglašam princa Andreja, sina svojega pokojnega bratranca, dednega princa Josipa, svojim prestolonaslednikom s pravico dédičnosti svojega zaroda, da vlada po moji smrti Bogu na čast in narodu na korist in slavo!
(Objame Andreja.)

Andrej.

Oh, oče, oče! (Objame cesarja.)

Ministri

(preplašeni pokleknejo). Visoko vzvišeni princ — prestolonaslednik, mi se ti klanjamo!

Juraj

(vstane.) V imenu ministrskega sveta, v imenu najvišje državne vlade in v imenu cesarske armade mi je čast izjaviti, da iskreno pozdravljamo presvetlega princa prestolonaslednika, ki smo mu iskreno 'udani služabniki! Naj živi naš prestolonaslednik, presvetli, preljubljeni naš princ Andrej.

Ministri.

Živio! Slava! Slava!

Andrej.

Milostni oče moj, prisegam ti zvestobo pri tem svetem križu! Sprejel si me za sina, dvignil me iz prahu na svoj prestol, in jaz se ti zahvaljujem, oče moj, iz svojega srea globin! Toda prišel sem, oče, da ti povem, da hočem tudi jaz v boj z Brdavsom, da poizkusim rešiti tvojo hčer sužnosti in državo sramote!

Cesar.

Oh, Andrej, nikogar ni več, ki bi jo mogel rešiti!

Andrej.

Ne, oče, ne obupuj, ni še izgubljena! Saj živim še jaz! Glej, mlad sem, krepak, pogumen, in Bog bo z menoj! Zato te prosim, dovoli mi, da grem v boj, da ti rešim hčer edinko, ali pa da umrjen še jaz za čast domovine, preden jo izgubimo!

Juraj.

Cesarost, dovoli princu, da gre v boj!

Gašpar.

Oh, dovoli, naj gre, nebesa bodo ž njim, cesarost!

Boltežar.

Mlad je, močan, — naj le gre; — premagal bo Brdavsca, cesarost!

Cesar.

Andrej, sin moj, tudi ti hočeš v smrt? In vi mu prigovarjate? Moj Bog, — pomislite, kaj delate!

SEDMI PRIZOR.

Prejšnji. Jerica in cesarica (črno oblečeni.)

Jerica

(prihiti med prigovarjanjem ministrov od desne strani.) Ne, nikdar, nikdar! (Poklekne pred cesarjem.) Oh, oče, ne dovoli mu tega, ne pusti Andreja v boj, sicer ubije zamorec še njega, kakor je ubil Bogomira! Naj umrem jaz, a princ naj živi — naj živi!

Andrej

(hiti k Jerici in jo dvigne ter objame.) Jerica, sreče moje, molči, molči! Pusti me, ne zadržuj me, — ne plakaj, Jerica! V boj moram — moram, Jerica, da te rešim, ali pa da poginem sam!

Cesarica

(globokožalostna, a mirno vstopi z desne strani.)

Cesar

(hiti nasproti cesarici in jo objame.) Katarina, nesrečnica! Izgubila sva sina — edinca — moj Bog, kako strašna je najina usoda! Kaj sva se pregrešila, da naju tepe toli kruto in neusmiljeno, Katarina?

Cesarica.

Bodi miren, cesar! Ko joka in obupuje vsa država, ohrani hladno kri njen vladar! V največji nesreči pokaživa, da sva vredna krone, ki jo nosiva na svojih glavah!

Cesar.

A kaj naj storim, Katarina? (Jo vede na prestol.)

Cesarica

(sede na prestol.) Cesarost, ako dovoliš princu iti v boj, izgubiva najprej Andreja in potem še svojo hčer! Dovolj je bilo že krvavih žrtev, zato naj živita oba! Bog pomagaj Jerici, da prenaša svojo zlo usodo! — Sicer pa mi pravi moja ženska glava: Jerica, moja hči, je lepa, njen razum pa oster kakor meč junaka, njen jezik moder kakor jezik starca. Morda si torej Jerica pridobi srcé zamorca, da ji postane udan in dober mož! In če še dalje premišljam: morda ti pridobi moja hči nazadnje še prijateljstvo in zavezništvo danes groznega našega sovražnika, saj veš: carjeva roka ni tako dolga, da bi segla do Bogá, a zvijača ženske prodere večkrat do nebá in do peklá!

Andrej.

O, mati, — mati! Kako kruto govoriš!

G a š p a r.

Dobro, dobro, cesarost!

J u r a j.

Modro si govorila, o visoka gospa!

G r e g o r.

Princ ne sme na boj! Nikakor ne!

V s i.

Ne pustimo ga nikdar — nikdar! V interesu države ne, — nikakor ne!

A n d r e j.

A kaj se naj zgodi, gospodje? Vi puščate torej mojo sestrično v brlog onega črnega zmaja, da jo ugonobi, kakor volk plaho ovco?! O cesar, o cesarica, o gospodje! Slab, zaničevanja vreden človek je oni, ki se klanja nemo, brez odpora, brez boja sovražni usodi! Cel mož pa se borí, dokler ne zmaga, ali pa dokler ne pade premagan kot junak! Narod, ki umira brez upornosti, brez glasnega protesta, brez skrajnega požrtvovanja vseh svojih moči proti svojim sovragom, tak narod ni vreden sočutja, ni vreden, da je sploh kdaj živel! In prokleti, trikrat prokleti naj bodo tisti voditelji, ki tiščé svojemu narodu usta, da ne more kričati, ki mu vežejo roke, da se ne more braniti in bítí, bítí onih, ki bíjejo, moré narodovo čast in njegovo svobodo! — Jaz pa nočem biti tak voditelj, jaz nisem bojazljivec in sebičnež, ki pošilja nedolžne žrtve v smrt, da bi ostal sam živ! Ne, jaz vam kličem: smrt sovragu, smrt izrodku peklà — črnemu Brdavsus! V boj do zadnjega diha, — v boj do zadnje srage krvi za naš dom in za našo čast!

Ministri

(ploskajo). Izvrstno, princ! Izvrstno govoriš!

G a š p a r.

Čisto moje mnenje, princ!

A n d r e j

(še bolj v ognju). Kaj? Vi mi ploskate, vi, strahopetne, hlapčevske duše brez krvi v žilah, brez ponosa v svojih pasjeponižnih dušah? Vi mi pritrjujete, obenem pa trpite, da nam je podavil sovrag naše najboljše, najlepše sinove? Fej, vi sužnji svojih nizkih instinktov, vase zaljubljene opice, častihlepni tepci!

Ministri.

Ohó! Ohó!

J u r a j.

Mi protestiramo! Tak napad...!

G a š p a r.

Še smó prvaki naroda! Mi smo cvet države!

A n d r e j.

A dolgo ne boste več! Že se vam majó tla in že grmé tam v daljavi jekleni koraki novega, mladega, energičnega zaroda, ki vas pahne v temo in pozabljenost! Kaj ste, kaj znate, kaj morete? Vaša moč temelji le v vaši domišljavosti, v vaši neotemeljeni ošabnosti, v terorizmu in avtokratstvu!

Cesar. Sin moj, bodi miren!

Cesarica. Brzdaj se!

} (hkratu)

J e r i c a.

Andrej, ne govori tako! Prosim te!

Juraj.

Prine žali našo starost! Mi smo sivi starci, — izkušenci, — zasluženi možje!

Gašpar.

Prosim, cesarost, ne dovoli, da bi nas žalil tak mladenič!

Vsi.

Slovesno protestiramo!

Andrej.

Dovoli, oče, oprosti mi, a razkrijem naj ti ves položaj! Cesar, malokdaj čuješ čisto resnico in laž kreatur je tvoja vsakdanja hrana! Danes pa čuj golo istino! Dovolj dolgo smo prenašali impotentno vodstvo teh mož, in sedaj ga mora biti konec! Gospodje prvaki! Starci ste, izkušenci, modrijanje, pravite, — jaz pa sem mladič! Dobro! Čast vašim sivim glavam! A kaj ste storili doslej pametnega za spas naše domovine?

Gašpar.

O, o, prosim, prosim!

Andrej.

Kaj ste nasvetovali modrega svojemu vladarju, da se reši sovraga? Ali ste šli kdaj sami v boj za državo in za čast svojega naroda? Ne, iskali ste le osebnih koristi, hujskali drug proti drugemu, begali narod ter se skrivali v nevarnosti kakor strahopetne babe ter puščali krvaveti mladino! Tu z oken ste gledali kakor zanimivo komedijo strašni boj cesarjevega junaškega sina in niti s prstom niste ganili, da

bi mu prinesli pomoč, ko se je zvijal v smrtnih bolečinah! Oče, mati, (Hiti k njima) vse nesreče domovine so krivi njeni sebični in častilakomni voditelji in nesposobni prvaki! Otresita se teh in vzemita si boljših!

Boltežar.

To je punt! Upor! Anarhija!

Juraj.

Oho! Portfeljev ne damo iz rok! Nikdar! To je nasilstvo!

Gašpar (ostro markirano.)

Cerkev vlaga najslavesnejši ugovor in odklanja vsako odgovornost!

Andrej

(stopi na stopnico prestola, samozavestno). Molčite, kadar govori vaš bodoči cesar, sicer vas iztiram z bičem z dvora!

Gregor

(strahopetno). Ne, ne, saj ne ugovarjam!

Juraj.

Le govori, prine, tvoji hlapci te poslušajo!

Gašpar (hinavsko.)

O prosim, le govori, presvetli; toda ne pozabi, da si brez opore cerkve v državi tudi brez moči.

Andrej.

Oče moj, glej, že leto dni ječi v najtemnejši ječi tvoj najmodrejši svetovalec.

Cesar. Kdo je to? }
Cesarica. Koga misliš, Andrej? } (hkratu)

Andrej.

Moj ljubi prijatelj Vladimir.

Cesar. Vladimir? }
Cesarica. Bivši naučni minister? } (hkratu)
Gašpar. Upornik? Revolucionar? }

Andrej.

Ne, revolucionar ni bil nikdar, nego moder reformator! Cesar, on ti je najudanejši služabnik in še v ječi ti želi najboljše. Vladimir je moder mladenič, in on ti pomaga. Pokliči ga torej semkaj, in Vladimir ti svetuje!

Juraj. To ni mogoče! Nesmisel! }
Boltežar. Vladimir je puntar! Nemiren duh! } (hkratu)
Gašpar. Božja volja to ni! Vladimir je brezverec! }

Cesar.

Minister Juraj, pošlji takoj po Vladimira! Naj pride semkaj! (Juraj odide nevoljno.)

Cesarica.

Nemudoma ga pripeljite! Oh, Jerica, morda te reši Vladimir!

Andrej.

Pod dvorom je strašna ječa; vanjo zapirajo zločince, in tjà so zaprli Vladimira ti možje! (Kaže s prstom na Gašparja.)

Gašpar.

Božja volja se je zgodila, ne naša, princ!

A n d r e j.

Ne žali Boga, svetohlinski hinavec, ki si izpodrinil Vladimira in ga pahnil skoraj v smrt!

G a š p a r

(se skrjuje za tovariše).

C e s a r.

Pa kaj je storil Vladimir?

C e s a r i c a.

Zakaj je bil obsojen?

A n d r e j.

Hotel je državi koristiti, jo rešiti pijavk ter jej dati dobrih šol, dobrih učiteljev, dobrih duhovnikov! Oprostiti je hotel domovino koristolovcev, sleparjev in lažnjivcev po naših šolah in po naših cerkvah ter pomagati pravici in svobodi do zmage! Glej, oče, tvoji ministri so ga zato očrnili pri tebi; rovali, hujskali in lagali so tako dolgo, da so ga spravili pred plačane sodnike in ga potem vrgli v ječo.

G a š p a r. Jaz sem nedolžen! }
B o l t e ž a r. Justica ni moj portfelj! } (hkratu)

A n d r e j.

Ugonobiti pa so hoteli tudi mene, ker sem bil Vladimirov prijatelj! Izrinili so me z dvora, — tožili me hudobno pred teboj, — da sem bil izgnan iz mesta ter sem moral skrivati se kakor zločinec. Tiho sem prenašal krivico, saj sem vedel, da zmaga končno vendarle pravica in resnica. In danes bo zmagala, oče!

Cesar.

Pa kaj naj storim, Andrej?

Cesarica.

Kje je vendar tako dolgo Vladimir?

Andrej.

Jaz vas ljubim, oče moj! Zvest sem vam, draga mati! Zaupajta mi torej in izvršita, kar vama svetuje Vladimir! Storita vse, kar vama predlaga, in zavrnita vsakogar, ki bi ugovarjal Vladimiru!

Cesar.

Da, hočem!

Cesarica.

Vse izvršiva, Andrej.

Andrej.

Vse, brez ugovora, oče?

Cesar. } Vse karkoli. Zaupam ti!
Cesarica. }

Andrej.

Hvala vama. Glejta, tu prihaja!

OSMI PRIZOR.

Prejšnji. Vladimir. Juraj.

Andrej

(hiti Vladimiru naproti). Moj Vladimir — ljubi prijatelj!
(Ga objame.) Oh, pojdi, pojdi!

Vladimir.

Princ moj — ti si me rešil! Dovolj! (Mu hoče poljubiti roko.)

Andrej.

Ne, ne, Vladimir, na mojem sreču je tvoj prostor, ti zlata duša! (Ga objame.) Rešil te je cesar, moj nesrečni oče... Pojdi sedaj, pojdi! (Ga vede k cesarju.) Oče, glej, to je naš najboljši prijatelj!

Vladimir

(pade pred cesarjem na koleno.) Hvala ti, cesarost; tvoj zvesti sluga sem in ostanem!

Cesar.

Vstani, Vladimir in pozabi krivico, ki sem ti jo storil! Sedaj mi svetuj, — pomagaj! Glej sovražnik mi je danes umoril tudi mojega edinega sina! Ako mu pa čez pet dni ne pošljem svoje hčerke, naskoči mesto ter požge in pomori nas vse!

Jerica.

Oh, reši me, Vladimir!

Vladimir.

Tvoja nesreča, o cesar, mi je znana. V temò moje ječe je prodril grozni krik, jok in obupni stok tvojih državljanov... Čul sem, kako so poginjali, junak za junakom. Doslej pa so smeli v boj le plemenitniki, odličniki. Pali so vsi. Opri se sedaj na svoj narod, zateci se k ljudstvu! Zato daj razglasiti iznova, naj se oglasi iz srede ljudstva junak, ki se upa boriti se z Brdavsom! In za plačilo obljubi s svojo cesarsko besedo, da mu daš najboljše, najdragocenejše in najlepše, kar imaš!

Cesar in cesarica.

In kaj je to?

Vladimir.

Svojo hčerko, princeso Jerico!

Andrej (presenečen).

Kaj praviš? To ni mogoče! Vladimir... premisli... jaz... jaz in Jerica...

Jerica.

Moj Bog!

Cesarica.

Ubožica!

Vladimir.

Dà, svojo edinko, princeso Jerico mu daj, kajti največja žrtev zasluži največjega plačila! Ne kri, ne naslov, ne pradedje, nego delo, duh, srce delajo človeka plemenitega.

Cesar.

Zgodi se po tvojem nasvetu, Vladimir!

Andrej

(hoče govoriti) Oče! — Vladimir —! (Kaže obup).

Vladimir.

A to še ni dosti, cesarost! Poleg svoje visoke žene dobi junak zmagalec še troje tvojih najlepših dežel tam ob morju Adrijanskem.

Andrej.

Kaj praviš: princesa Jerica — soproga tujca? Ne, ne! (Ves preplašen vije roke.) To ni mogoče, Vladimir! Pomisli, kaj predlagaš! Oče, mati, to se ne sme,

— to se ne more zgoditi! Prosim te, — glej, oče, klečé te prosim, prekličí svojo besedo, zakaj jaz ljubim tvojo hčer in ona ljubi mene! (Poklekne na eno koleno.) Oče, mati, ne uničíta najine sreče! (Zase.) Kaj sem storil, moj Bog!

Jerica

(cesarici.) Mati, kako sem nesrečna!

Cesarica.

Jerica, ljubezen cvete le srečnim srcem, in žrtev je poklic žene!

Cesar

(hladno.) Vstani, Andrej, tvoje prošnje nisem slišal!

Andrej.

Oče, cesarost, premisli vendar ... Jerica je moja nevesta!

Cesar

(roteče) Andrej, ne misli nase, — skrbi le za državo! Sebičnosti ne poznam jaz in ne poznaj je ti! Zato idi, zavej se svojih dolžnosti in poslušaj poslej le svoj razum! V tej uri mora molčati moje srce in onemeti mora tudi tvoje, sin moj! Pojdi, vzemi svoj križ na rame in prenašaj ga moško!

Andrej

(omahovaje vstane.) Dà, dà, oče, — grem, grem! Odpusti! — Resnico govoriš! ... Težko mi je, a hočem, moram te ubogati! (Odide na levo.)

Gašpar

(tovarišem.) Zmešnjava se je že začela, gospodje!

Gregor.

(Gašparju). Tak modrijan! Lepo je začel! Hahaha! Kaj šele bo!?

Vladimir.

To je moj prvi nasvêt, — o cesar! Drugi nasvet pa je tale:

Cesar.

Govori, Vladimir!

Cesarica. Jaz poslušam. }
Jerica. Moj Bog! } (hkratu)

Gašpar.

Čujmo modrijana!

Ministri

(sedejo, se zaničljivo smejejo in majó glave.)

Vladimir.

Tam blizu sinjega Adrijanskega morja leži deželica, Carniolia po imenu.

Gašpar.

Dežela šte. 1, cesarost. (Orkester igra, med tem ko pripoveduje Vladimir o Carnioliji, pianissimo: »Tam, kjer beli so snežniki...«)

Vladimir.

Majhna deželica, a krasna kakor paradiž! Zelene planine, potresene z dehtečimi cvetkami, divnolepe doline z bistrimi potoki, po katerih plavajo kakor rdeči biseri bliskovite postrvi, — visoke, neba se dotikajoče gore, na katerih se blesti kakor demant v solnčni luči večni sneg in led! Ah, in v njenem

osrēju se skrivajo veličastne jame kakor mogočne katedrale, polne čudakrasnih kapnikov, prelestnih kakor izrodek najsmelejše pesniške domišljije! In povsod čarobni gozdovi šumečih orjaških smrek in hrastov, in trate in njive, in vinogradi po mičnih holmih ter po sredi široka, prekrasna reka Sava, ki je nisem videl lepše na svetu. V tej prelepi deželi živi narod, zdrav, vesel in pošten; najzvestejši je tebi, o cesar, in najpokornejši Bogu nad nami! In v Notranjem dežele stoji ponižna vasica, Vrh po imenu. Tam živi Slovenec, Krpan, močan in silen človek. Ta bo premagal Brdavsa, o cesar, če ga nihče drugi ne more. Poznaš ga, pošlji ponj, cesarost!

Cesar.

Ne poznam ga, Vladimir!

Vladimir.

O, poznaš ga in govoril si že z njim.

Cesarica.

Ali je mogoče? Kdaj? Kje?

Vladimir.

Pred tremi leti je bilo, cesarost, pozimi, in sneg je ležal kroginkrog. Vozila sva se v Trst.

Cesar.

Ah, resnično, spominjam se, Vladimir!

Vladimir.

Preko Krasa je držala samo ozka gaz od vasi do vasi. Po tej gazi se je pripeljal tvoj cesarski voz, ko mu pride nasproti velik mož, ki je vodil za brzdo

svojo otovorjeno kobilico. Skoraj bi bili zadeli drug ob družega; a velikan je prijel nenačoma svojo kobilico okoli hrbta in trebuha, jo dvignil kakor bi otroka deval v zibel ter jo prenesel v stran, da bi je voz ne podrl. Menite, da se je možu kaj mudilo? Bilo mu je, kakor komu družemu stol prestaviti.

Cesar.

Dà, dà, živo mi je zopet vse pred očmi! Kočijažu sem velel ustaviti.

Vladimir.

Dà, in vprašal si silnega moža: »Kdo pa si ti?« In odgovoril ti je: »Krpàn, Martin Krpàn mi pravijo, doma pa sem z Vrha od sv. Trojice, dve uri hoda od tukaj.« — »I kaj pa nosiš v tovoru?« si vprašal dalje, cesarost. In Krpan ti je dejal: »I kaj? kresilno gobo, pa nekaj brusov sem naložil, gospod, in zavil sem jih v slamo, da mi od mraza ne popokajo.«

Cesar

(veselo). Dà, dà, res je, spominjam se, Vladimir; in Krpan je še dejal, da si upa nositi moje konje dve uri hoda in še dalje, če je treba! Dà, dà! Moj Bog, star sem že in pozabljiv je moj spomin!

Vladimir.

Po Krpana pošlji torej nemudoma, cesar, kajti on premaga sovraga, če ga nihče drug ne bi mogel! To je moj drugi nasvet!

Cesar.

(stopi s prestola in ponudi Vladimiru obe roki). O hvala ti, Vladimir! Tvoj nasvet nas reši!

Vladimir

(poljubi cesarju roko). Srečen bom, cesarost!

Cesarica.

Jerica, morda pride Krpan, in vse bo še dobro.

Jerica.

O mati moja! (Objame jokaje mater).

Cesar.

Vladimir, v znak svoje milosti te imenujem svojim kancelarjem —

Ministri

(poskočijo prestrašeni) Kancelar, Vladimir kancelar?

Cesar (nadaljuje).

Vrhovnim voditeljem svoje vlade te imenujem, da vodiš krmilo države po moji in svoji volji! Stori nemudoma vse, da se pošlje po Krpana kočija!

Cesarica

(nadaljuje)... z mojimi najhitrejšimi konji tekači! Odposlanci naj odpotujejo takoj, da se ne zamude!

Cesar.

Sedaj pa proglasi še narodu, kar se je tu sklenilo, da ne obupa, nego da mu vzraste nova nadeja v lepšo, srečnejšo bodočnost!

Vladimir.

Dà, cesarost! V sreči in nesreči, v obupu in veselju, vedno in povsod bodi z nami narod! (Gre k oknu na levi in razglaša). Čuj me, narod, da izveš voljo svojega cesarja!

N a r o d

(pod oknom). Čujmo! Čujmo! Mir! Tiho;

V l a d i m i r.

Prevzvišena cesarost je imenovala presvetlega princa Andreja svojim prestolonaslednikom...

N a r o d.

Živio! Slava!

Andrej... VLADIMIR

Mene svojim kancelarjem in vrhovnim voditeljem državne vlade...

N a r o d.

Živel Vladimir!

A n d r e j...

ter je dal razglasiti, da dobi zmagalec Brdavsa tri dežele ob morju Adrijanskem, ki jim bo vladal kot kralj po svoji volji na strani premilostne princese Jerice! Tak je cesarjev ukaz!

M i n i s t r i.

Živel cesar! Živel princ Andrej!

N a r o d

(zunaj) Živio! Živio! Slava! Živel cesar! Živel Vladimir!

(Obenem zapoje na desni zvonovi in trombe, zagrmé bobni, v orkestru se oglasi mogočen tuš.)

C e s a r i c a i n J e r i c a

stojita v objemu pred prestolom, cesar stoji za Vladimirom poleg okna ter se klanja narodu, ministri pa dvigajo svoje meče in klobuke ter navdušeno kličejo: Slava! Živio!

Zastor pade.

Drugo dejanje.

Pred Krpanovo kočo na Vrhu pri sv. Trojici v prvi deželi.

Na desni od gledalca kmetiška ponižna hiša, zadaj konjak; na levi gozd. Spredaj znamenje s svetniško podobo. V ozadju hribovita kraška krajina, s katere vodi cesta navzdol. V sredini košato drevo, pod njim miza in klopi. — Popoldne.

PRVI PRIZOR.

Meta. Nežika.

Meta

(lupi krompir). Tri mesece sem ležala in mislila sem že, da je prišla moja zadnja ura. Nisem se bala umreti. Mislila sem: kmalu bom zopet pri svojem ljubem možu! Ah, Nežika, lep je bil moj rajni mož! Lep in zdrav kakor hrast in močan kakor drèn. Podkev je prelomil v roki in tolar je zvil med prsti kakor krušno sredico v svalek! Bil je strašno močan, da se ga je balo vse!

Nežika.

Samo vi ne, mati?

Meta.

Ne, mene je imel rad! Njegova pest je bila trda in močna kot jeklo, a srce je imel mehko in dobro kakor otrok. Oh, srečno sva živela! — Pa so prišli Turki ponoči ter mu zažgali hišo nad glavo, vrata pa so zabili z žebli. Jože je razsul stene in vrgel gorečo streho med pagane, da jih je obležalo sto. Drugi pa so nanj izprožili svoje pušice, pomočene v modrasov strup, da je padel in omedlel. In ti pesjani so ga ubili! Oh! (Joka).

Nežika

(snema perilo z napete vrvi). Pa kje ste bili takrat vi, mati? Ali mu niste mogli pomagati? Moj Bog, kako grozno!

Meta.

Otroka sem nosila pod srcem; zato sem šla domov k materi, da me poduči, kako in kaj naj onegavim, ko pride moja težka ura. In ko sem se vrnila, sem našla kočo podrto in popaljeno, med razvalinami pa je ležal moj Jože mrtev. Na glas sem zajokala... v glavi se mi je zavrtelo... padla sem... in potem sem mislila, da bom še sama umrla, Oh, križani bog, koliko sem trpela!

Nežika

(zлага perilo.) Ubožica! Koliko ste prestala! — In potem ste dobili Martina?

Meta.

Enkrat se mi je sanjalo, da sem rodila zmaja, velikega in strašnega z glavo rajnega Jožeta. In videla sem, kako je letel zmaj čez doline in goré in držal v rokah meč ter je sekal Turke... In molila sem potem,

naj bi dobila sina, ki bi bil tako silen in močan, da bi kakor zmaj sekal Turke ter se maščeval za očeta.

Nežika

(zanosno). In glejte, mati Meta, Bog vas je uslišal! Martin je najmočnejši mož v deželi, in če pridejo kdaj še Turki, on jih pobije, boste videli!

Meta.

Ne, ne, predober je moj sin Martin... Še boljši je kakor njegov oče! Vsaka živalica se mu smili in mehko srce ima, da bi nikomur ne skrivil lasú!

Nežika.

Dà, dober je vaš Martin! Vsakega berača se usmili, in ni ga človeka v fari, ki bi ga ne imel rad...

Meta.

Kakor njegovega očeta!

Nežika.

In jaz ne vem, kaj bi mu dala, tako ga imam rada, vašega Martina. (Počene k Meti ter se ji ljubeznivo privije).

Meta

(jo boža po licu). Vem, Nežika, in mislim, da bi bila vidva dober zakonski par.

Nežika.

Oh, mati, ali mislite? Glejte, toliko snubcev imam, a nikogar ne maram... samo Martin mi je všeč; on je najlepši, najboljši, samo njegova bi bila rada! Mati, če bi mogla... oh, če bi mogla, razkrila bi vam svoje srce, in potlej bi tudi vi videli, kako silno imam rada vašega sina!

Meta

(jo poboža). Otrok moj, saj ti verjamem, da ga imaš rada! Martin je priden in ti si delavna. Za pridnega pa je za vsakim grmom kos kruha, pod vsakim kamenom krajcar. In ponižna sta oba. Boljše pa je žlica soka v miru, ko polna miza jedi v prepiru. Martin je pripraven za vsako reč; ti pa si za vsako delo prva. Kdor pa je vseh del mojster, je vseh rev gospodar.

Nežika.

Oh, mati, Meta, govorite vi ž njim!... jaz se ne upam! — saj veste, mene je tako sram! In bojim se Martina... oh, mati, vi mu povejte!

Meta.

Bom, bom, Nežika, in rada te bom imela, če prideš k hiši! Glej, Martin je mlad, doma ga sedaj ne trpi; ... potem pa, če se oženi, ga boš držala ti, da postane dober kmet. Sedaj ga še vleče zmeraj po svetu in s soljó tovari, samo, da mu ni dolgčas, skupiček pa razdaja med berače in sirote. Oh, tako dober je, in če bi ne imel mene in kobilice Luce, bi šel menda po svetu, in ne bi ga držalo nič več.

Nežika

(sede poleg nje). Kje pa je dobil Luco, da jo ima tako rad? Večkrat sem vas že hotela vprašati.

Meta.

Ko je bil še mladenič, je pasel živino vse vasi skupaj. Včasih so prišli ciganje in roparji, da bi mu ukradli par repov. — Martin jih je vselej pretepel in

zapodil. Enkrat pa je našel tik gozda na trati, kamor je solnce najhujše pripekalo, otroka, spečega v vročini.

Ne žika.

Otroka? Čegav pa je bil?

Meta.

Martin ni nič vprašal, čegav. Tiho je nalomil smrečja in ga potaknil v zemljo okoli spečega otroka, da je imel hladno senco. Sam pa je sédel pod senco in je stražil otroka.

Ne žika.

Pa čegav je vendar bil otrok, tako zapuščen? Ali je bil ciganček?

Meta

(nadaljuje). Kar pride iz gozda nepopisno zala ženska z zlatimi lasmi do tal in s kronicco na glavi.

Ne žika.

Ali res? Joj mene! Ali je bila gozdna vila, kâli?

Meta.

»Ko bi vedela, kdo je napravil mojemu sinčku senco, dala bi mu, kar bi hotel«, pravi zala ženska. In Martin pravi: »Jaz sem bil tisti, gospa!«

Ne žika.

Ah! Pa se je ni prav nič bal? Jaz bi bila precej pobegnila!

Meta.

»No, kaj hočeš, da ti dam, fantè?« je vprašala prijazna vila in vzela svojega sinčka v naročje. »Le povej mi, fantek! Karkoli si želiš, vse ti izpolnim!«

Nežika

(zanosno). Eno grmado zlata — en velik grad — oh, kaj bi bila jaz rekla!

Meta.

Martin pa je dejal: »Daj mi moč, da me nihče na svetu ne premaga in daj mi kobilo, ki na vsej zemlji ni močnejše!«

Nežika.

To je dejal? Oh, kako je bil neumen!

Meta.

In vila je zažvižgala . . . iz gozda pa je pritekla kobilica, grda, majhna, suha, a tako močna, kakor je ni na svetu! In od tistega časa je Martin močan, da ga ne premaga nihče, in kobilo ima, ki je ni silnejše nikjer!

(V daljavi začne zvoniti »Avemarijo«. Nebo se žari.)

Nežika

(vstane). Kako je to čudno, mati! In kako lepo! Zdi se mi, kakor bi poslušala pravljico, in vendar je vse resnično! — Toda glejte, noči se, domov moram. Dolgo sem se zamudila pri vas. Lahko noč, mati! (Jej da roko). In Martinu poveste, da ga imam rada, kaj ne? — in da bi ga precej vzela, če bi me le hotel! (Odhiti).

Meta.

Lahko noč, Nežika! Povem mu, vse mu povem! — Dobro dekle, ta Nežika! (Pospravlja svoje delo. Poklekne pred znamenje, tiho moli in se prekriža. — Po molitvi pred znamenjem.) O sveta mati pomagalka, noč se že

dela, Martina pa le še ni! Oh, ljubi Bog, če jih le niso tisti srakoperski mejači zavohali in polovili! (Gre gledat v ozadje).

DRUGI PRIZOR.

Meta, Ruvač, Narobe, Interfat, Mencov.
Končno Krpan.

R u v a č

(za odrom.) Holaralijooô! Hehehe, pa smo le tlè! Ju-huhu! Mati Krpanka, kje pa ste?

M e t a.

Oh, so že tukaj! To je Ruvačev glas. Nesrečni ljudje, ali ste vendar prikolovratili? Oh, kje pa je Martin, ta potepin?

R u v a č

(se prikaže na klancu). Jejhata, mati Meta, ali vas je bilo kaj strah? (Stopa navzdol.)

M e t a.

I kaj bi me ne bilo! Tri dni se potepate, joj-mene! Samo, da ste prišli, hvala Bogu!

R u v a č.

Pa smo tudi nekaj natovorili, mati Meta! Uf, ali imate kaj za pod zobe; lačni smo kot volcje! Če ne daste precej latvice kislega mleka ali pa gomile krompirja ali pa velike sklede sôka, vas kar ugriznem! Oha! (Odloži vrečo.) Predrto je težka ta morska sol!

Narobe, Interfat in Mencov

(pridejo, vsak nosi veliko vrečo oprtivom.) Dober večer, mati Meta. (Ođložé vreče pred hišo.)

R u v a č.

Za božjo voljo, odkod ste pa vzeli svojega Martina, mati! (Tovarišem.) Kar v vežo znosite! — Majhni ste in betežni, da bi vam vrabca ne prisodil, pa imate sina hrusta, ki bi hrib premaknil, če bi mu bil napoti! Ojej! Ojej! Kako nas je zdelala! (Si briše potno čelo z dolgo višnjevó ruto.)

I n t e r f a t.

J-j-az — j-j-a-z — j-j-a-z!.. oh! (Kaže na svoje grlo.)

M e n c o v.

Žejen, kaj ne? Jaz tudi! Hajd! (Odide z vrečo v vežo.)

I n t e r f a t

(pokima in odide za njim v vežo.) Aha! Ž-ž-žej-jen!

M e t a.

Kar v vežo pojdiva; škafo vode je poln. Večerjo pa tudi precej prinesem. (Pogrinja mizo.)

R u v a č.

Mati Meta, kar sèmle na mizo, da nam bo hladno in da nam bo veter pihal okoli ušes in naš šegačkal po hrbtu! Hejo, Martin, stopi, stopi! Kaj te, zlomek, nazadnje vendarle zmaguje, kâli? (Pomaga nositi vreče v vežo.)

M a r t i n

(se pojavi na vrhu v ozadju in prikorači navzdol, otovorjen s tremi ogromnimi vrečami na ramah.) Kaj zmaguje? Koga zmaguje? Anti veš, da mene ne zmaguje nič!? Ampak

meni se nikoli nikamor ne mudi! Hejo, vrečice, sedaj pa le lepo na tla; zadosti dolgo sem vas pestoval! Hup! (Postavi igraje vreče na tla.) Pa dober večer, mati! Malo zakasnilo smo se, hehehe, pa nič bati se zame! Stara beračica s slepim otročičem me je ustavila... pa sem jej dal star groš, da bi molila za vas in zame. Saj je prav, ne? Hehe! Pozdravljeni! (Jej da roko in jo ljubeznivo pogladi po sivih laseh.)

Meta.

Dober večer! Oh, skrbelo me je zate!

Martin.

Mati, res, dolgčas mi je bilo po vas in po moji kobilici!

Meta.

Tudi meni je bilo dolgčas, Martin! Če bi Nežike ne bilo, bi se še jokala. Pa da si le prišel! Kobilica je danes ves dan rezgetala po tebi... (Razstavlja stole.)

Martin.

Kaj, da res? Moja kobilica — moja pridna Luca je jokala po meni? In Nežika je bila pri vas? Ali res? — Kje pa je moja Luca, moja Lučica? (Teče h konjaku in ga odpre.) Oh, ljubica moja, (Pokaže se konjska glava) saj sem ti prinesel cukrčka, sladkega, tržaškega.... Na, na, le zoblji, kobilica moja... na, na, tu imaš! (Položi cukr pred Luca na tla; zapre konjak.) Samo, da sta vidve zdravi, mati in Luca! Tole sem pa za Nežiko prinesel, pa jej dajte... saj veste, mene je sram! Oh, ne vem, ampak mlade ženske se pa

res kar bojim! Dasiravno Nežika.... hm! — (Daje jej fig in pomaranč.) Ampak sedaj sem lačen, mati, lačen! Strašno lačen!

R u v a č.

Jaz tudi! Lačen!

N a r o b e. Lačen!

M e n c o v. Lačen!

I n t e r f a t. Ja-a-az t-t-u-di!

} (hkratu)

M a r t i n.

Ti pa še najbolj, Interfat, seveda! Pa kar sedimo tule okoli! Tle ti, Mencov... tamle ti, Ruvač... tule pa vidva, — takole! Sedaj pa sklede na mizo in bokal starega vina, mati!

V s i (sedejo)

M a r t i n.

Pošteno smo zaslužili večerjo!

M e t a.

Precej, precej! Ruvač, pojdi z menoj!

R u v a č.

Pa grem, mati! (Odideta v hišo in donašata ogromno skledo kadečega se krompirja, velikanske kozarce in platenko vina, žlice, nože in vilice. — Tihotapeci zapojó č veterospev.)

R u v a č.

Precej naj me koklja piči, če nisem videl mejačev za Krepelčevim kozolcem! Na trebuih so ležali, pa spali! (Lupi krompir!)

Narobe.

Ali so se pa potuhnili, mrhe! Kaj pa jih briga naša angležka sol! Težko jo zaslužimo! (Lupi krompir).

Martin.

Kaj jih briga? Glej ga! Nič! Pa vendar vtikajo svoj nos v našo sol! Saj veš, da so gori postavili gospodsko samo zato, da nam davke pišejo! Če zaslужиš kaj, so ti nevoščljivi in — plačaj! Če imaš kaj, te grdo gledajo in — plačaj! Zmeraj; plačaj, plačaj! Človek menda res samo zato dela in trpi, da — plačuje davke.

Ruvač.

Pa kaj naredé s temi davki? To mora biti že cela gora grošev in šmarnih petic!

Martin.

I kaj naredé? Mejače, biriče, leblajtarje, dacarje plačujejo! Kaj misliš, da ti komarji zastonj oglarijo in ogledujejo vsacega človeka pod nosom, če ima take muštače, kakor jih pišejo postave? — Interfat, moli naprej! (Se odkrije in napravi velik križ).

Vsi

(se odkrijejo). Molimo, molimo!

Interfat.

J-j-j-a-z, — j-j-j-az —!

Meta.

Saj revež ne more! Bom pa jaz molila!

TRETJI PRIZOR.

Prejšnji. Mejači

(skočijo z desne in leve ter obstopijo za mizo sedeče kmete.)

I. m e j a č.

V imenu postave, Martin Krpan, takoj z nami!
(Drži v roki sabljo).

M a r t i n.

Glej ga srakoperja zelenega! Ali ne vidiš, da molimo? In večerjali tudi še nismo, da bi kar tako pri priči hodil s teboj! Kdo pa si, gospodek, in kaj pa hočeš s tistimle pipcem?

M e t a.

Ježeš, Martin, mejači! Zaprli te bodo! Oh, ljubi Bog! Lepo vas prosim, gospodje, usmilite se nas!

M a r t i n.

Mati, kar tiho in nič se ne bojte! Bomo že naredili, da bo prav!

I. m e j a č.

Ne brani se, tihotapec, — mi imamo sablje! Vstani in pojdi! Kje imaš sol? Pokaži!

R u v a č

(tiho Martiņu) Ali jih boš, ali jih ne boš?

M a r t i n

(vstane.) Pa pojdimo, no, če se tako mudi! Ali me boš zvezal? Možiček, na, pa me zveži, no! Kje pa imaš

svojo pripravo? Saj se nič ne branim? (Mu pomoli roki). Na!

I. mejač.

Zvežite ga! Zgrabite ga!

Mejači

(skočijo na Martina). Ali te imamo?

Martin

(se otrese ter pahne na desno in levo, zgrabi mejače drug za drugim in jih pomeče naglo na živo kopico). Oha, oha, nikar tako hitro, gospodki! Saj se boste preveč potolkli! Pa malo počijte, no! Ali dobro ležite? Čakajte no, da vas še malo pogladim in pomažem! Tole je čisto prava leskova mast! (Izdere na levi iz tal rastoče zeleno drevesce ter ga zavihti izlahka po zraku.) I, kje vas pa najbolj srbi? Pokažite no!

Mejači.

Joj, joj, joj! Pusti nas! (Beže na desno).

I. mejač

(pobegne.) Bežimo! Joj, joj, joj!

Ruvač

Narobe

Mencov

Interfat

Meta

(se krohotajo ter se bijejo med smehom ob kolena.)

Martin (meče za njimi klobuke).

Haha! To so junaki! Škrijci jih kar ne dohajajo! Preveč sem jih ostrašil! (Sede zopet za mizo).

Meta.

Martin, Martin, to ni prav, kar delaš! Pusti sol, pusti tihotapstvo, — greh je to — nesreča bo iz tega!

Martin.

Kaj naj pa delam doma, mati?

Meta.

I kaj! Oženi se in lepo gospodari! Zadosti si že star!

Ruvač.

Eh, star pa še ni, mati!

Martin.

Ali da bi se oženil, mati, pravite? Kaj bi radi spet zibali, kâli? Ojej, ojej, kje pa naj vzamem ženo, mati?

Narobe.

I, kje si jo vzameš? V farovž pojdi, — tam ti že katero skomandirajo!

Meta.

Kaj pa še, v farovž bo hodil! Nežiko naj vzame, ki jo ima rad in ki je pridno deklè, da nobena druga tako!

Martin (plane veselo).

Nežiko, pravite, Nežiko? Ježeš, mati, Nežiko bi pa res kar precej vzela, če bi se je tako ne bal!

Ruvač. Hohoho! Babe se bojiš?

Narobe. Krpan se kijklje boji! Haha!

} (bkratu)

Mencov.

Ne bodi vendar ávšast! Hehe!

Interfat.

J-j-j-az ss-e tu-tudi . . .

Martin (sede).

No, vidite, Interfat se tudi boji ženske! Kako pa naj onegavim ž njo, da je ne bo bolelo, he? Jaz tega ne znam! V Trstu sem enkrat eno po licu samo malo pobožkal, pa so ji takoj kar vsi zobje izleteli iz ust! Ježeš, če bi bila Nežka zaradi mene škrbasta!

Tihotapci (se smejejo).

Meta.

Ali križ božji, otrok, saj žene vendar ne boš zmeraj božal! Namehko jo primeš, narahlo, nalahko, da je ne bo bolelo, pa bo vse prav!

Martin.

Ali da bo, pravite? Ruvač, ali bo res prav?

Ruvač.

I kajpada! Le poizkusi! Žena je najboljša stvar pri hiši!

Meta.

Oh, in punica ga ima takó rada — zmeraj bi govorila o njem! Nežika dobi svojo kočó, dve kravi, senožet in dve njivici tam na bregéh —

R u v a č.

Res, res! In zala je, mlada, takole okrogla . . .
uh! Martin! (Menca roke in se premika na stolu.) Kar
skomina se mi po njej, prav zares!

Mencov }
Narobe } Oh! (Izražajo svoje hrepenenje po
Interfat } Nežiki.)

Martin

(poskoči.) Tako nehajte vendar! Meni je kar vroče! —
Ali pa po njo pojdite, mati, — joj, — a jaz se je tako
bojim! Jaz se Nežike strašno bojim! (Bega sèmtertja.)

M eta.

Pa grem po njo, no, da se domenimo! Boš
videl, kako te bo vesela! Saj že grem . . . kar grem!
(Hoče oditi.) Nič se ne boj!

R u v a č.

Le pojdite, mati; precej se domenimo!

Martin.

Ne, ne, mati! Nikar tako hitro! Počakajte no še
malo . . . jaz sam ne vem, kaj mi je, — saj se nika-
mor ne mudi!

M eta

(odhaja na desno). Nič, jaz grem po njo, pa je! Precej
pridem nazaj.

Martin

(teče za njo). Mati, mati, ne — nikar! Jaz še nisem
pripravljen! — Jaz še ne morem . . . slišite! — Oh,
nič ne sliši in teče kar svojo pot! (Omahne na stol.) Joj,

kaj pa bo zdaj? Kaj naj ji rečem? Saj ne vem, kaj bi dejal, — kako bi začel! (Plane pokonci.) Sakra, tega ste vi krivi, samo vi! Kaj se vtikate v moje stvari! Sram vas bodi! Ali ste vi kakšni prijatelji?! Jej, tako sem jezen!

R u v a č.

Nikar se ne jezi, Martin, saj je Nežika prijazna punca!

M e t a

(prihiti nazaj). Joj, Nežika grè semkaj! In neki gospodje je spremljajo! Oh, strašno veliki gospodje!

M a r t i n.

Gospodje? Biriči? Naj le pridejo!

M e n e o v.

Ali so iblajtarji? (Bega sèmtertja.) To so sitnosti!

R u v a č.

Jejhata, žandarji! Bežimo! (Teka gorindol.)

I n t e r f a t

(beži v hišo). J-j-jaz... j-j-j-az...!

M e t a.

Kakšne klobuke imajo! Kakšne suknje! To so gotovo imenitni gospodje! (Priteče v ospredje).

M a r t i n

(plašen). Imenitni gospodje? Kakšni pa? Ali so že blizu? Poglejmo jih no? (Leže po vseh štirih gledat za ogel hiše).

R u v a č

(leze tudi po vseh štirih za njim). Ali so še daleč? Menda niso cesarji!

M e n c o v

(leze za njima). Kaj, da so cesarji? Jej, jej!

N a r o b e

(leze za njimi). Cesarji gredo sem?

I n t e r f a t

(pokuka iz hiše, potem leze za njimi). J-j-j-az t-t-tu-di!
(Zbeži nazaj v hišo.) **J o j, j o j!**

M e t a

(je počenila na tla vsa preplašena). Ojej, ojej, kaj bo, kaj bo! **M a r t i n**, če gre cesar pote, ker si sol v kontraband nosil? Ojej, ojej! Kaj bo!?

M a r t i n i n t o v a r i š i

(vsi obenem). **J o j, j o j!** To je pa menda res sam cesar! **C e s a r!** **C e s a r!** (Lezejo hitro po vseh štirih v ospredje.) Čisto pravi cesar! Ves v zlatu!

M e t a.

Oh, oj, kaj bo pa zdaj?

R u v a č.

Cesar gre z vsemi generali! Vsi imajo sablje!

M e n c o v.

In ti klobuki s peresi! In suknje z repi! (Sedé na tleh in prestrašeni gestikulirajo).

Martin.

Veste kaj? Jaz sem mrlič, vi pa pogrebeci! Zdaj pa kar jokajte! Vpijte, tulite! (Se hitro vleže vznak, si pokrije obraz s klobukom in sklene roke na prsih, kakor mrlič). No, kar začnite! Jaz sem mrtev.

Mencov. Kaj? Mrlič? Zakaj?

Narobe. Jokamo naj? Kako?

Ruvač. Tulimo naj? — Pa tulimo, če
bo kaj pomagalo!

} (hkratu)

Meta.

Martin, oh, Martin, to ni pošteno!

Martin.

Ampak dobro. Tak tulite, no, jokajte! Jaz sem mrlič! Naglas! Še bolj naglas!

Ruvač.

Pa tulimo! Interfat, kje si, pojdi jokat! (Poklekne in joka). Joj, joj, tako žalostna smrt! Martinek, ljubi Martinek, da si moral umreti! (Joka glasno).

Narobe.

Joj, joj, joj! Ti revček, ubožček! Joj, joj, joj!

Interfat

(prituži iz kiše in poklekne poleg Martina). Hu-hu-hu!

Mencov

(tuli strašno.) O-o-o! Ti sirota uboga!

Interfat

(joka pretresljivo.) Hûhûhû! (Si briše z velikanskim robečem oči in nos ter krčevito ihti.)

Ruvač.

Oh, božje ga je zadelo! Kap ga je udarila! Tako naenkrat je umrl! Oh, oh! (Joka).

ČETRTI PRIZOR.

Prejšnji. Gregor, Komar, sluga z dvora, dva vojaka
(pridejo z desne.) Vodi jih Nežika.

Komar. Za božjo voljo, kaj pa je?

Gregor. Kaj se je zgodilo? Kdo je umrl?

} (hkratu)

Komar

(preplašen). Kaj pa jokate?

Ruvač.

Oh, umrl je, umrl naš prijatelj! Oh! Oh!

Narobe.

Božje ga je, božje! Oh, oh!

Mencov.

Preveč je jedel, pa ga je! Čisto mrtev je! Joj-mene!

Interfat

(obenem). Hûhûhû!

Nežika.

Martin! Martin! (Pade na Krpana). Mrtev, mrtev! Oh, Martin! Moj dragi, nesrečni Martin! (Ga objema in joka).

K o m a r

(prime Martina za roko; sočutno). Še čisto gorak je!

R u v a č.

Res, še čisto vroč! Ravnokar se je vlegel. O, revež!

G r e g o r.

Kako se je pa pisal mož?

Mencov. Martin Krpan, oh, oh!	}	(hkratu)
Narobe. Martin Krpan, jojmene!		
Ruvač. Martin Krpan, jejhata!		

Komar. Krpan? Moj Bog! Grozno! Torej smo dospeli prepozno	}	(hkratu)
Gregor. Vse izgubljeno! Prekasno! Taka nesreča!		

K o m a r.

Ubogi cesar! Nesrečnica Jerica!

N e ž i k a

(vstane in gre k materi). Oh, mati, mati, kako sem žalostna!

M e t a.

Nikar ne jokaj!

G r e g o r.

Možje, velika nesreča je, da je umrl Martin!

V s i.

Oh, velika, velika!

Gregor.

Prišel je v deveto deželo hud, grozen velikan, ki mu pravimo Brdavs. Tak je, da ga nihče ne ustrahuje. Dosti vojščakov in gospode je že pobil. Zato smo rekli: Če ga živ krst ne zmore, Krpan ga bo! Lejte Krpan je bil zadnje upanje cesarjevo! Zdaj je pa umrl!

Martin

(hitro sede). Eja, saj nisem, ne!

Vsi

(zbeže na desno in levo). Joj! Kaj pa je to? On ni mrtev? (Nekateri padejo od strahu.)

Nežika.

Martin, ti si živ? Oh! Hvala Bogu! Mati, Martin živi — živi!

Martin

(smehljaje.) Če ni družega kakor tisti vaš Brdavs...! Jaz sem pa mislil, da ste prišli zaradi tiste angleške soli! (Vstane.) Če ni družega, kakor Brdavs, poslušajte, kaj vam pravim! Petnajst Brdavsov za malo južino, to je meni toliko, kolikor vam kamen poriniti čez lužo, ki jo preskoči vsak otrok!

Gregor (sedé onemogel).

Oh, kako si nas prestrašil, Martin!

Komar.

Ti si velik navihanec! Kaj takega!

Meta.

Nikar ne zamerite, gospodje! Martin je zmeraj tak šaljivec! (Briše stole z roko in robcem).

Martin

(istotako). Prosim, sedite no, gospodje... kar tlele sedite, prosim... Večerjo smo že poklepali, in vina je le še malo ostalo! — Mati, Nežika, tak dajta no; malo črnega kruha prinesita, malo brinjevčka in kakšna čebula se bo tudi še dobila! — Prosim, gospod general,... tukajle... tlele... tamkaj... malo tesno je, pa že pojde! (Tekla semtertja).

Komar.

Hvala, hvala lepa! Toda mudi se nam — mudi! (Sede).

Martin.

I, vsaj toliko sedite, da nam spanja ne odnesete!

Meta

(reže kruh). Prosim, gospod general, če se jim ne zamerim! — Nikar naj ne zamerijo, prosim! — Črn je, a dober! (Deli kruh).

Nežika

(nataka v skupen kozarček brinjevca in ponuja ministru). Prosim, domač brinjevček!

Gregor

(jo prime za brado). I, čegava pa si ti, zala punčka? (Vzame afektirano kozarček).

Martin

(zavpije osorno). Naša, pa kar nič je ne tipajte, gospod general!

Gregor

(se hitro umakne). Oh, pardon! Saj nisem mislil... (Tiho). Taka surovina!

Nežika

(smehljaje Meti). Mati, »naša« je dejal Martin; ali ste slišali?

Meta.

Dà, dà, Nežika! (Streže dalje). Prosim, gospodje!

Komar.

Hvala! Toda odpraviti se moramo precej, Martin! Jeli in pili bomo že v vozeh! Obleci se in vzemi seboj, kar ti je treba, pa pojdimo! Glej, noči se!

Martin.

Meni je prav! Mesarico pa vzamem seboj, — brez mesarice ne grem nikamor, gospodje!

Komar.

Vzemi, kar hočeš, pa pojdimo, da ne zamudimo! Daleč je deveta dežela!

Gregor.

Daleč imamo, res! Črez devet gorâ in devet vodâ! Dva dni in pol smo se vozili, Krpan, zato moramo takoj odriniti, da dospemo pravočasno! Pojdimo!

K o m a r.

Dà, dà, pojdimo! Pojdimo!

Meta. Oh, Martin, nikar ne hodi! }
Nežika. Ostani, Martin, moj Bog! } (hkratu)

G r e g o r.

Mora iti; cesar ukazuje!

M a r t i n.

Ženski, ali ste slišali? Cesar me kliče, in cesarja se mora zmerom ubogati! Cesarja in papeža na zemlji — Boga ali hudiča pa na onem svetu! Kaj ne, da je tako, gospod general?

G r e g o r.

Dà, res je! Le brž se odpravimo!

M a r t i n.

Dà, dà, le pojdimo! A sam ne grem! Tudi vidve morata z mano seveda!

Meta. }
Nežika. } Tudi medve? S tabo? -- Tako daleč?

M a r t i n.

I, kajpada! Kaj naj morda dolgčas prodajam po tujih deželah, kâli? In kaj bom pa tam jedel, če morda ne poznajo ne žganjcev, ne tropin, ne soka?! Brez žganjcev in močnika pa zame ni pravega življenja, pa je! Kar opravita se!

G r e g o r.

Dà, le hitro, ženski! Le urno!

Meta.

Pa pojdimo! Malo obleke vzamem seboj. Počakaj! (Odide v hišo).

Nežika.

In potoma se ustavimo pri naši kajži, kaj ne, Martin, da povem materi, kam grem!

Martin.

Dà, dà, Nežika; bom že jaz prosil mater, da te bo pustila z nami. Prinesi mi suknjo, Mencov!

Nežika

(odide v hišo).

Mencov.

Precej! (Odide v hišo in prinese suknjo).

Martin.

Ti pa pripelji kobilico, Interfat! (Ruvaču). Pa malo pazi, da mi kdo hiše ne okrade! (Vsem tihotapcem). Mejačev se ne bojte več! Ne bo jih več blizu. Če bo pa kdo po meni vprašal, mu povejte, da sem šel k cesarju. — Tako, pa zdravi ostanite ta čas! (Daje vsakemu roko). Kmalu bom zopet doma! Če bi me pa ne bilo, no, — ne pozabite name, prijatelji!

Interfat

(je med tem pripeljal Luco).

Ruvač. Z Bogom! Pa kaj odpustkov
prinesi!

Mencov. Zdrav ostani!

Narobe. Z Bogom!

}
(hkratu)

Martin.

Adijo! Vsakemu prinesem odpustek, kajpakda!

Ruvač.

Le glej, — da te Brdavs ne ubije! Martin, postavi se!

Mencov.

Vsekaj ga, da bo imel dosti! Z Bogom, srečno, Martin!

Martin.

Nič bati se zame! Bomo že naredili, če Bog da! Tako, Luca je tudi tukaj! Oh, ljubica moja! (Gre h kobilici). Na, Luca, cukrčka! Zdaj pa greva! H cesarju greva, pomisli! Taka imenitnost! Taka čast! Na boj za cesarja, Luca! (Zleze s pomočjo tovarišev na konja). Tako, jaz sem pripravljen, — pa pojdimo! (Zavihti klobuk). Z bogom, prijateljčki!

Ministri

(se odkrijejo). Z Bogom! Z Bogom, možje! (Odhajajo).

Tihotapci

(se odkrijejo in globoko klanjajo). Zdravi naj ostanejo, gospodje! Srečno! Z Bogom! Adijo!

Martin.

Hej, mati, Nežika! Mi gremo!

(Interfat vodi ves čas kobilo za uzdo.)

Meta

(priteče z veliko culo iz hiše). Že greva! Z Bogom! Zdravi ostanite!

Tihotapci.

Bog vas obvari! Pa kaj pišite! Srečno se vozite!

Nežika

(teče za Meto, tudi s culo). **Srečno! Oh, kako sem vesela!**

Narobe. Zdravi ostanite!

Ruvač. Pa cesarja pozdravite!

Mencov. Od mene tudi! Adijo!

} (hitro drug
za drugim,
mahaje
s klobuki).

Martin, Meta, Nežika

(za odrom). **Bomo! Bomo! Adijo! Adijo!**

Zastor hitro pade.

Tretje dejanje.

Cesarski vrt. V ozadju mestno zidovje z visokimi vratmi. Onstran zidu se vidi hribovita krajina. Na desni cesarska palača z vhodom nad vzvišenimi stopnicami. Poleg stopnic vrtna klop.

PRVI PRIZOR.

Ministri Juraj, Gašpar in Boltežar.

Juraj

(pride z leve strani v družbi Gašparja in Boltežarja). Meni je dovolj! Proti sedanjim razmeram se moramo upreti. Jaz in armada tega ne prenašamo več. Nič več!

Gašpar.

Čisto moje mnenje: uprimo se! Bog je z nami! Pokažimo, da smo možje!

Boltežar.

A kako, kako? Menda vendar nočeta anarhije, revolucije? (Teče gledat, ali so sami).

Juraj.

Zakaj pa ne, če je državi in cerkvi na korist?

G a š p a r.

Namen posvečuje sredstvo; Bog je z nami! Jaz in cerkev sva za revolucijo.

J u r a j.

Le tiho! Stvar je že napeljana, vse je pripravljeno, samo znamenja treba, in moja armada — udari!

B o l t e ž a r (se vrne).

A brez naju? Prosim, brez naju se ne zgodi nič! Usurpatorstva ne trpimo, — ne tr-pi-mo!

G a š p a r.

Vsi trije ali nihče, prosim! Vsi smo enaki, prosim! Ti pa kar sam pripravljaš in kuješ zaroto, — o to ne gre, to nikakor ne grè.

J u r a j.

Saj zato sem vaju klical. Mi sklenemo triumvirat.

Boltežar: O, to pa že, to!

Gašper: Dobro, dobro, triumvirat! } (hkratu)

J u r a j.

Vsi trije smo enakopravni in enakovplivni; dobček si razdelimo na enake dele ter ostanemo složni. Ali sta zadovoljna?

B o l t e ž a r.

Mož beseda! Sloga jači, nesloga tlači!

G a š p a r.

Velja! Dobro!

Juraj.

V eni uri se mora odločiti vse. Ko se znoči, naskočim cesarski grad, zgrabim Vladimira in ga uničim; potem proderem k cesarju in k cesarici, tam pa se dobimo vsi trije ter ravnamo nadalje skupaj.

Gašpar: Izvrstno!

Boltežar: Velja! Dogovorjeno!

(mu dasta roko vsak od druge strani, tako da stoji Juraj v sredi med njima.)

Juraj

(slovesno drže oba za roko). Mi smo nedolžni, toda domovina, država nas kliče... Njej služimo sveto, zanjo trpimo in umrimo!

Gašpar in Boltežar.

Vse za domovino! —

Juraj

(izpusti roki tovarišev). Zaradi ene same ženske je bilo ubitih 100 najboljših naših junakov; — zaradi ene same ženske trpi vsa država! Po mestu se širijo bolezni, lakota, draginja... vse godrnja, vse čaka odrešenja!

Gašpar.

Dà, dà, vse je naveličano!

Boltežar.

Struna poka! Dovolj je trpljenja!

Juraj.

In tega je kriv v prvi vrsti cesar! Cesar Janez misli le nase in na svojo hčer, a na državo pozablja! Zato proč ž njim!

Gašpar.

Proč ž njim! Proč ž njim!

Boltežar.

Nesposoben je! Odstavimo ga! (Se bojazljivo ozira).

Juraj.

Danes bi bilo našega trpljenja že konec, a prišel je Vladimir!

Boltežar: Izdajalec! Egoist! }
Gašper: Ta mladič! } (hkratu)

Juraj.

In cesar je razžalil nas, v delu za državo osi-vele starce ter je imenoval to mlado ničlo za kancelarja.

Boltežar.

Proč ž njim!

Gašpar.

Vladimir je potegnil v svoje roke vso vladno moč, spravil je vse državne fonde pod svoje nadzorstvo ter nas je pripravil ob ves vpliv.

Boltežar.

In ob vse dohodke!

Gašpar.

Danes smo meč brez ostrine, — ministri brez portfelja!

Juraj.

Potrпита! Samo še eno uro, in zopet smo mi gospodarji države!

Gašpar.

Izvrstno! Imenitno!

Boltežar.

Čestitam, dobro si — (Mu trese roko).

Juraj.

Pazita! Nekdo prihaja! (Steče proč od tovarišev).

DRUGI PRIZOR.

Prejšnji — Vladimír.

Vladimír

(pride od desne strani). Iskal sem vas, gospodje. Ali Krpana še ni?

Juraj

(hinavsko). Presvetli kancelar, ni ga še, a vsak hip mora priti! Poslal sem mu daleč nasproti oddelek vojske.

Boltežar.

Jaz sem poslal štiri pare izpočitih konj, da ga pripeljejo hitrejšje.

Gašpar.

Po vseh cerkvah molijo, da bi prišel!

Vladimír.

Hvala vam, gospodje! Izvršili ste moj ukaz, ali, žal, jako slabo.

Boltežar.

Kako?

Vladimir

(Boltežarju). Moj ukaz ste izvršili baš narobe. Konje ste poslali na nasprotno stran, kakor sem ukazal: — o, seveda pomotoma! — in (Juraju) vaš oddelek vojske se je ustavil v prvi vasi ter je izpraznil siloma ubogemu gostilničarju vse sode. Našel sem jih pijane, ko so spali na tleh.

Juraj.

Ali je mogoče? Kje je disciplina?!

Vladimir.

Res, v vojski ni discipline. Poslal sem torej svoje služabnike in svoje konje. Krpan mora biti vsak hip tu!

Gašpar.

A če ga ne bo? Kaj potem presvetli?

Vladimir.

Potem pojdem k Brdavsu jaz in za menoj pojdete vi vsi, kaj ne?

Juraj.

Dà, dà, jaz že grem, a — jutri, jutri, danes me trga — oh, oh! — trga me strašno po kosteh! Ne zameri, presvetli! Danes ne morem!

Gašpar

Jaz ne znam boriti se in ubijati nočem; — moji principi — moja vera — ne, ne, jaz ne! »Ne ubijaj!« ukazuje božja zapoved.

Boltežar.

Boj ni moj referat, prosim; boriti se jaz ne
pojdem, jaz ne! Star sem. Ne zameri, presvetli!

Vladimir.

Potem pa pojdem sam na Brdavska. — Zadržim
ga vsaj toliko, da pride med tem naš rešitelj.

TRETJI PRIZOR.

Prejšnji. Princ Andrej.

Andrej

(nastopi med poslednjim stavkom Vladimirjevim). Ali je
prišel? Kje je Krpan?

Juraj.

Saj ga ne bo, premilostni princ!

Gašpar.

Nikdar! Zaman je vse naše upanje.

Boltežar.

Zastonj ga čakamo! To so bile le sanje
bajke —!

Gašpar.

Pravljice!

Juraj.

Izgubljeni smo, princ!

Vladimir.

Ne, ne, princ, resnico sem govoril! Ne boj se;
Krpan pride, vsak čas ga pričakujem!

A n d r e j.

O Bog, če ga pa ne bo! Vladimir, kaj bo, kaj bo potem?

J u r a j.

Glej, popoldne poteka; ura je prišla! Princ usmili se! (Poklekne).

G a š p a r.

Usmili se naroda, — pusti Jerico! (Poklekne).

B o l t e ž a r.

Ne pozabi države, princ, pusti princeso!

J u r a j.

Klečé te prosimo: ne poslušaj kancelarja, — verjemi nam, sívolasim starcem, ki te ljubimo, princ! Naj gre Jerica k Brdavsú, da reši nas, ubogo ljudstvo in svojo domovino! Žrtvuj se; bodi mučenik in večna bo tvoja slava!

G a š p a r.

Misli na ljudstvo in domovino!

B o l t e ž a r.

Na narod in državo misli, premilostni!

A n d r e j (ogorčen).

A drugega sveta ne veste? Jaz, — samo jaz naj žrtvujem ono, kar mi je najdražje, — samo jaz naj izgubim ono, na čemur visé vse moje nade, vse moje želje; — samo jaz naj se odpovem svoji sreči, svoji nevesti?! Gospodje, slabi svetovalci ste, ko zahtevate vsega le od mene!

Juraj (vstane).

Premilostni, pogajajmo se z Brdavsom! Morda bo zadovoljen s polovico države....

Gašpar (vstane).

Podkupimo ga! Izročimo mu vse svoje zaklade Pridobimo si njegovo prijateljstvo! Ponižajmo se!

Boltežar.

Prosimo! Prepustimo mu vse, kar hoče! Vse ženske samostane v državi, če hoče!

Ministri.

Vse, vse, kar le hoče!

Vladimir.

Ne, s sovražnikom ne sedemo nikdar za isto mizo, — pogajali se z njim ne bomo nikoli! Med nami in med njim zija prepad, ki ga ne more premostiti nobena diplomacija! Sovražnik nam je vzel deželo za deželo, potujčil nam je na tisoče otrok, ubil nam je najboljše sinove ter nam provzročil neizmerno škode! S takim sovražnikom ne smemo imeti nikake zveze, nikake pogodbe, nikakega prijateljstva. Smrt ali zmaga! — to bodi naše geslo proti vsakemu sovragu naroda!

Gašpar.

Kancelar, to ni oportunska politika! To je blazno!

Vladimir.

Toda edino častno!

Juraj.

Trma! Iščimo koristi, ne pa škode!

Andrej

(ministrom). Jaz sem Vašega mnenja, gospodje.

Vladimir.

Ali je mogoče, princ?!

Andrej.

Dà, vašega mnenja sem, gospodje, ne pa tvojega. Varal si moje zaupanje, — goljufal si me za najlepše nade!

Ministri,

ki so bili doslej hinavsko pohlevni, zavzamejo takoj predrzno stališče in očitno kažejo Vladimiru svoje zaničevanje in sovrašтво.

Vladimir.

Jaz? — jaz, princ?! Moj Bog, kaj govoriš!?

Andrej.

In oropati me hočeš sedaj še najdražjega ter umoriti mojo srečo! Zmotil sem se v vas, gospod kancelar, in — žal mi je!

Juraj.

O presvetli, ti si zopet naš! Vse je rešeno!

Gašpar.

Bogu bodi hvala, ki te je zopet razsvetlil! Le nam verjemi!

Boltežar.

Laž ima kratke noge, presvetli, in sedaj si spoznal resnico!

Andrej.

Dà, sedaj vidim zopet resnico, čisto in jasno! Srce in razum nas morata voditi v vseh državnih poslih, gospodje, srce in razum naj nas vodita tudi danes! Z Brdavsom se naj začno pogajanja nemudoma!

Vladimir.

A cesar? Kaj poreče cesar?

Andrej

Cesar se uda večini.

Juraj.

Sicer naj se umakne, in ti boš naš vladar, princ.

Andrej.

Pojdite in pripravite se za odhod v sovražnikov tabor... sestavite pogodbo... uredite vse, — jaz stojim za vami!

Juraj.

Takoj, premilostni! Pojdimo! (Odhaja).

Gašpar.

To je božja volja! Kar hitimo! (Odhaja).

Boltežar.

Brž, brž, da ne bo prekasno! (Vsi trije ministri odidejo na levo).

ČETRTI PRIZOR.

Vladimir in Andrej.

Vladimir.

Kaj si storil, princ! Moj Bog, kaj si storil! To se ne sme zgoditi!

Andrej.

Idi mi izpred oči, — med nama je končano vse! Idi, ne morem te gledati, izdajalec prijateljstva, zaslepljeni zarotnik proti moji sreči, ubijalec moje neveste! Idi! Proč!

Vladimir.

Ali Andrej, princ, prijatelj! Poslušaj me — verjemi —!

Andrej

(kriči). Idi, pravim, slepar, in Boga hvali, da še nimam moči, da bi te kaznoval tako, kakor zaslužuješ! Pojdi in ne prikaži se pred menoj nikdar več! (Hladno). Povedati vam nimam ničesar več, gospod!

Vladimir.

Grem, premilostni, a Bog tam gori je moja priča, kako kruto krivico mi delaš! (Odide na desno za palačo).

PETI PRIZOR.

Andrej in Jerica.

Jerica

(pride iz palače. Oblečena je čisto belo brez nakita). Andrej, poslavljam se. Ostani srečen, moj dragi!

Andrej

(hiti k Jerici). Ne, ne, Jerica, ne poslavlaj se, — rešena si, moja ostaneš, — večno moja! O Jerica!

Jerica.

Kaj se je zgodilo Andrej! Rešena sem, praviš?

Andrej.

Dà, rešena si; že izginjajo temni, hudourni oblaki z nébesa najine sreče, in svetlo solnce posije v tem hipu na najino nekaljeno blaženost! Oh, Jerica, koliko sem pretrpel te dni! Obup je oral z jeklenimi meči po mojem srcu, da sem plakal kakor otrok in si želel smrti! Zblaznil bi bil Jerica, umrl, če bi se zgodilo najhujše! (Vede Jerico h klopi ter kleči ob njej).

Jerica.

Kako te ljubim, Andrej! Vse noči sem preležala na kolenih in molila sem, da se usmili nebo tebe, ki toliko trpiš! Glej, suhe so sedaj moje oči, kajti izplakala sem že vse svoje solze zate, Andrej! (Se nežno naslanja k Andreju).

Andrej.

Ah, ti moja duša, ti moje življenje, ti edina sreča moja! (Pritiska Jerico k sebi). Ljubim te bolj ko vse na svetu! Jerica, moja nevesta! — Naj pogine vse, naj propade ves svet, da si le ti moja, da sem le jaz tvoj, samo tvoj, — ti angelj, ti svetnica! (Jej poljublja roke).

Jerica.

Moj ljubi, — dragi, mili! Tvoja sem, — za veke le tvoja, Andrej! (Objema Andreja).

ŠESTI PRIZOR.

Andrej, Jerica, cesar, cesarica, Vladimir,
ministri, vojaki, paži, sluge.

(Za odrom udari ura tri. Nato začno zvoniti zvonovi.
Na oder prihite z desne vojaki).

Andrej.

(Plane pokonci). Moj Bog! Ura bije! Jerica —! (Vojakom). Kaj hočete? Kje so ministri? To ne sme biti! Nikdar te ne pustim! (Bega semtertja).

Brdavs

(za odrom). Kje si, cesarična Jerica, moja lepa nevesta? Haló, haló, cesar Janez, pošlji jo semkaj! Hoj, Jerica, moja lepa ljubica, pridi, pridi!

Jerica

(vstane trepetaje). Ta grozni glas? Kaj pomenja to? Brdavs me kliče — torej moram iti? Moj Bog, reši me, Andrej, Andrej, reši me! (Hiti k Andreju). Kako se bojim, Andrej! (Cesarici). O, mati, mati! (Hiti k cesarici in se ji vrže na prsi). Ali moram res zapustiti vas?

Cesarica

(pride iz palače v črni obleki). Oh, Jerica! (Jo objame).

Andrej

(hiti k ministrom). Kaj ste storili? Ali niste izvršili mojega ukaza? ali ste tudi uporniki? Pojdimo, — jaz grem z vami!

Gašpar.

Na poti smo k Brdavsu, premilostni a saj vidiš prekasno je.

Juraj.

Prepozno je!

Boltežar.

Še boljše je tako! Ne zameri!

Cesar

(pride iz palače).

Andrej.

O, vi bojazljivci! Tudi vi ste me izdali! Nihče ni za mano! Oče, mati, usmilite se Jerice in mene!

Cesarica.

Bodi mirna; ne obupuj, otrok moj!

Juraj	}	(padejo na kolena).	O princesa! Domo-
Gašpar			vina, država te kliči!
Boltežar			Ti sveta žrtev!

Cesar

(hiti k Jerici). Ljuba Jerica, z Bogom — z Bogom! Bog te blagoslovi, dete moje! (Jo poljublja in objema).

Andrej

(poljublja Jerici roke). Jerica, moja Jerica! S teboj pojdem, — naj me ubije — naj umrem s teboj, angelj moj! Brez tebe ne morem živeti, duša moja! Oh, oče, pomagaj!

Cesar.

Sin moj, kako sem nesrečen! Moj Bog, — moj Bog! (Objame Andreja in plaka). Kaj naj storim? Vse je izgubljeno!

Jerica

(omahne na klop in plaka v robec).

Vladimir.

Cesarost, jaz še nisem obupal, — Bog nam pomagaj! (Odhiti na levo).

Cesarica.

Ne, ne Vladimir! Nebesa so gluha za nas! Pomoči ni od nikoder! Zato pojdi, hči moja, sovražnik te kliče!

Jerica

(vstane). Dà, mati, grem — grem. (Jo objema in poljublja). Z Bogom, mati; moli zame! Zdravstvuj, Andrej!

Andrej.

Moj Bog, in vse moram mirno gledati! To je pregrozno! (Odhiti v palačo).

Cesarica.

Blagoslavljam te, hči, idi z Bogom!

Gašpar.

Blagoslovljena bodi tvoja pot, princesa! Molil bom za vas, princesa.

Ministri.

Z Bogom, z Bogom!

Paži, sluge in vojaki

(od desne in leve). Z Bogom! Z Bogom! Zdrava princesa! Bog te obvaruj!

Cesar.

(Da znamenje, naj se vrata v mestnem zidovju odpro).

Sluga.

(Z velikimi ključi odklene vrata in dva vojaka jih s težavo odpreta).

Narod

(poljublja Jerici rob obleke. Na desni in levi zadone rogov, zaropčejo bobni in zapoje zvonovi na vseh straneh).

SEDMI PRIZOR.

Prejšnji, Krpan, Gregor, Komar, Meta in Nežika.
Dva slugi. Paži. Vojaki. Vladimir.

Vladimir

(prihiti od leve). Cesarost, stojte, stojte! Krpan je tukaj!

Krpan

(še za odrom). Mati, le počasi! Saj ne gori voda! Brdavs že počaka! (Prihaja skozi odprta vrata na kobilici). Hejo, tukaj le smo! Dober večer vsem skupaj! (Skoči s kobile, se odkrije in široko smeje). — (Vrata se zapro).

Vsi.

Hoj, Krpan, Krpan! Živio, Krpan!

Vladimir.

Bog daj, Krpan! (Mu ponuja roko). Saj me še poznaš, kaj ne?

Krpan.

I, seveda jih poznam, gospod cesar! Pa naj ne zamerijo, malo smo se zamudili. Saj veste, z ženskami voziti se je velik križ.

Vladimir.

Cesar stoji tamle, Krpan! Da si le prišel. Pojdi!

K r p a n.

Ali da nisi ti cesar? Jej, pa si tako regimentno opravljen! Pa brez zamere! (Cesarju). Dober večer, gospod cesar! En lep pozdrav od našega gospoda fajmoštra in župana. (Se mu globoko odkrije).

C e s a r.

Hvala! Teško smo te čakali... (Mu daje roko).

K r p a n.

(Mu da dva prsta). Verjamem; pa zakaj niste poslali poprej pome? No, vi pa še zmerom lepo zdravi, kakor se vidi na vašem obrazu.

C e s a r.

Kaj pomaga ljubo zdravje, ko gre pa vse drugo narobe! Saj si že slišal o velikanu? Kaj bo iz tega?

K r p a n.

I kaj bo drugega? Glavo mu bomo vzeli, pa je!

C e s a r.

A pravijo, da ga pod solncem ni junaka, da bi vzel Brdavsu glavo!

K r p a n.

Zakaj ne? Vsi ljudje vse vedó in na vsem svetu se vse dobi! Jaz vam samo tole rečem: tako peklenško ga bom premikastil, da se mu nikoli več ne povrnejo hudobne želje po našem cesarstvu razsajati!

C e s a r.

Da si močan, tega si me preveril; ali pomisli: Brdavs je vaje orožja iz mladih dni, ti pa si prenašal

le bruse in kresilno gobo! Sulice in meča menda še nisi videl drugje, kakor na križevem potu v cerkvi. Kako se ga boš pa lotil?

K r p a n.

Nič se ne bojte; kako ga bom in s čim ga bom, to je moja skrb! — Ampak, ne zamerite, dolgo smo se vozili. Strašansko sem žejen!

C e s a r i c a.

Prinesite vina! Pa sedi, Martin sedi! (Mu ponuja sedež).

M a r t i n.

Oh, oni so pa gotovo mati cesarica! Dober dan, mati, dober dan! (Ji ponuja prst).

C e s a r i c a.

(Prime prst). Oh, Martin, Brdavs nam je ubil sina in sedaj mi hoče vzeti še našo hčer. Glej jo, tu stoji ubožica!

K r p a n.

O ti tat prekanjeni! Ali tole dekletce bi tudi rad? Ta cigan! Veste kaj, to pa ni prav nič čudnega, če se mu po tejle punčki sline cede! Presneto je zala; prav gotovo, še meni je všeč! Ampak, gospa cesarica, nič bati se; bomo že naredili, da bo prav! Nič bati se! (Jo potrepnje po rami). In ti, punčka, ki imaš obrazek kakor v naši farni cerkvi angeljčki v jaslicah, kar nič se ne boj! (Jo poboža po hrbtu). Hej, mati, pojte no sem... Svojo mater sem pripeljal seboj in sosedovo Nežiko, da mi ne bo dolgčas po domačih in da bom imel vse, kakor sam hočem. (Privede za roko Meto na eni

in Nežiko na drugi strani). — Vidi jo, mati cesarica, tole so moja mati.... dobra žena, ki me ima rada! — Tole je pa sosedova Nežika, najpridnejša punca na Vrh pri sv. Trojici.

Ministri

(se porogljivo posmehujejo in se med seboj intrigantsko razgovarjajo. Gregor se trka po čelu in kaže s palcem preko rame na Krpana. Komar se klanja Vladimiru, ki ga smehljuje poslušati in mu da končno svojo roko; Komar se mu spoštljivo klanja).

Meta

(ki nosi na rokah veliko culo, poljubi cesarici roko). Naj ne zamerijo, gospa..... bala sem se za Martina, zato sem prišla!

Nežika.

(poklekne s culo pred cesarico). Cesarica moja —! Prosim, — ne zamerite!

Cesarica.

Ne bojta se, ženski, semkaj pojdiva — tu k meni sedita — vidita takole! Jerica, glej, to je slovensko deklè!

Jerica.

Kako je lepa! Kako krasno obleko ima, mati!

Nežika.

Oh, ti si še lepša, cesarična!

Cesarica.

Pa kaj si prinesla seboj?

Nežika.

Svojo avbo in svoje židano krilo, da me ne bo sram v nedeljo pri maši!

Cesarica.

Pokaži mi, Nežika!

Nežika.

(Razkazuje cesarici in Jerici avbo, svileno krilo in predpasnik).

Martin

(Vladimiru). O, saj sem vedel, da sta naš cesar in naša cesarica priljudna človeka!

Vladimir.

Dà, Martin, nič se ju ne boj!

Martin.

Mislil sem, da cesar kmeta še ne pogleda; sedaj pa vidim, da zna biti prav tako prijazen kakor jaz, če sem dobre volje! Haha! Pa zakaj bi ne bil? Vsi smo ljudje, eden v židi, drug v hodniku! Kaj ne, gospod cesar Janez?

Sluga

(prinese veliko čašo).

Cesar.

Dà. Vsi smo enaki trpini, Martin! — Pa pij, pij! Dolgo pot si napravil! Žejen si, ni čuda!

Martin.

Ampak, fantè, kaj si mi pa prinesel? Ali sem kura ali vrabec, da mi prinašaš takle kozarček! (Izpije). Še enega! Pa hitro se zavrti! Poskoči, sakramiš, velik bokal ga prinesi, — jaz sem grozno žejen!

Sluga

(odide).

Cesarica.

Martin, vino imaš na pravici, pij ga, kolikor ga moreš! Polno klet ga imamo!

Martin.

Moška je ta, gospa cesarica. Tako se govori! Kar ključ mi daste od kleti, saj ga nosite tako sabo, kaj ne?

Cesar.

Brdavs se bojuje na konju. Zato boš moral tudi ti jezdit, Martin!

Martin.

I, zakaj bi pa ne jezdil? Svojo Luceo imam sabo.... boljši mrhe nimate v svojih hlevih!

Cesar.

Pojdi in poglej jih! Tvoja kobila je majhna in suha!

Martin.

A močna! Vašim konjem z eno roko vsem zapored populim repe, svoje Luce pa ne premaknem z obema rokama! Zato vzamem sabo Luceo in svojo mesarico. . .

Sluga

(prinese ogromen bokal vina).

Martin

(dviga bokal). No, zdaj si pa prav prinesel, ti smrkavec, ti! Na vaše zdravje, gospod cesar!

Cesar.

Bog te živi, Martin! Korenjak si v žeji!

Martin.

In na vaše, gospa cesarica! (Pije).

Cesarica.

Bog daj srečo, Martin!

Martin.

In nazadnje še na tvoje, ti zala punčka, da se ne boš več kisala! (Pije).

Jerica.

Oh, Martin, premagaj Brdavsa!

Nežika.

Ne boj se, cesarična! Martin ga gotovo premaga! Boš videla, da ga bo! Strašno je močan!

Martin.

Aaa! (Se oddihuje). Dobra kapljica, nič ni reči! — Takole, zdaj pa gremo! Kaj bi odlašali! Brdavs že čaka. Mati, z Bogom, — prekrižajte me, da se vrnem živ in zdrav! (Poklekne pred Meto).

Meta.

Martin, sin moj, (ga pritisne na prsi in križa) Bog bodi s teboj — misli na svojega očeta — na očeta misli! Molila bom zate!

Martin (vstane).

Z Bogom, mati! (Slugam). Pripeljite mi Luco! Z Bogom, Nežika, pa na mater pazi! (Jej da roko). Sedaj se ne bojim prav ničesar; mati me je prekrižala, cesar pa dal svoj ukaz! Zdaj bo videl Brdavs, kaj je kranjska pest in kranjska korajža! Tako pa adijo no; zdravi ostanite vsi skupaj!

Cesar. Srečno! Dobro opravi, Martin!

Cesarica. Srečno!

Gašpar. (Juraju). Kaj bo ta kmet! Saj ga
ne bo!

Juraj (Gašparju). Nikdar! Izgubljen je!
Širokoustnež!

(ukratu)

Dva slugi (pripeljeta Luco).

Martin

(sede na kobilo). Zdaj se postaviva, Luca! Mi smo mi,
ki smo kranjske krvi, ki nikoli ne falí! (Zvonovi
zazvoné, rogovi zadoné, bobni zagrmé).

Ministri { Martin Krpan! Živio!

Vojaki { (upijejo). Slava! Ubij ga!

Dvorniki { Dobro opravi! Reši nas!

Meta in Nežika

(sedita s svojima culama na stopnjicah gradu in se mirno
smehljata).

Martin.

Hi, hot! Nič bati se; bomo že naredili! Hi,
Luca! (Odjaše skozi velika mestna vrata, ki sta jih odprla
slugi).

Zastor pade.

Četrto dejanje.

Taborišče cesarja zamorskih deželâ, Brdavs I. — Na levi spredaj šotor cesarjev; na vrhu polmesec. V ozadju na levi mali šotori; na desni gozd. V dnu odra trdnjavsko zidovje oblegane prestolice cesarja Janeza I.

PRVI PRIZOR.

Brdavs

(sedi s prekrižanimi nogami v turški opravi s turbanom na bradati glavi pred svojim šotorom in puši duhan iz nargile. Pred sabo na desni ima nizko orientalsko mizico. Na krasnem pestrem čilimu ležita ob njem dve houris, ki mu pahljata ter se mu dobrikata. Majhna sužnja jim donša turško kavo in sorbet iz šotora ter popravlja Brdavsu nargilo. V ozadju stojita dve zamorski straži s krivimi meči v rokah. Star, belobradat hodža, ki čita s podvitimi nogami koran, sedi sredi odra zadaj

Selima } (pojeta in se spremljata s kitaro, tamburico ali z mandolino).
Farika }

Brdavs.

Bre aférim, moji houris! Rad vaju poslušam, saj sta mi najmiliji vsega harema in vajin glás mi je

drag kakor žvenket križajočih se jataganov in kindžalov! Selima, ko dva žareča oglja sta tvoji očesi — kakor svilen baršun je mehka tvoja polt, moja Farika! (Ju privije k sebi).

Selima.

Gospodar, hvaležna sem ti!

Farika.

Srečna sem, serasker!

Hodža

(pade v ozadju na kolena, dvigne roke z dlamni navspred in klanja glavo do tal ter vpije zatègujoče in pojoče: Čita). »Čast bodi Bogu, gospodarju nebes in zemlje! On je najmodrejši in vsegaveden, ker vé, kaj izgine v zemljo in kaj izvira iz nje, kaj prihaja z nebesa in kaj se k njemu dviga. On je usmiljen in dobrotljiv! On pozna vse tajnosti na nebu in na zemlji! Čast bodi Bogu, gospodarju nebes in zemlje, čast mu danes in v večnem življenju!*) (Pade na zemljo in ostane nekaj hipov miren. Potem vstane).

Brdavs

(je pokleknil in se klanjal). Allah il Allah! (Sede).

Sužnja

(prinese čašice kave in jih postavi na mizico. Klanja se, prekrizajoč roke na prsih, globoko k tlom pred Brdavsom in odide v njegov šotor).

*) Koran, 34. sura, verz 1-3.

DRUGI PRIZOR.

Prejšnji, Mehemed, Hopur, Hakim, Abdul.

Kiaja Mehemed

(pride od desne z atamani in agami; prekriža roke na prsih ter se Brúavsu globoko prikloni). Sahíbija, veliki seraskér! Večerni akšam so že odmolili verni muzulmani, — rok, ki si ga dal gjaurskemu cesarju, je potekel, a princese Jerice ni! Kaj ukazuješ, veliki seraskér? Govori, in zabliskajo se naši jatagani ter zapojó naši kindžali mrtvaško pesem! (Vsi se zopet priklonijo).

B r d a v s.

Aferim, kiaja Mehemed! Toda jurišati na gjaure se mi nocoj ne ljubi. Pozval sem belega carja, da mi pošlje hčer in do jutri še počakam. Moja Selima in Farika sta me s svojo ljubeznijo že utrudili in zdaj rajše poslušam veselo pesem in zvoke sladke seždare, kakor žvenket vaših kindžalov. (Vstane in hodi semtertja). Nocoj se torej še zabavamo, a jutri zjutraj, ko posije solnce izza brda, dvigni se naenkrat ves moj ostrog! Bimbaša Hopur, Hakim in Abdul! Na štirih straneh zgrabite mesto s sijasetom svojih vojniki, posekajte vse, kar vam stopi nasproti ter nasadite alajbarjak proroka na vrhunec gjaurove palače, da zavihrá v vetru na vse štiri strani! Potem pridem sam, da ubijem gjaura in njegov zarod! (Sede).

Mehemed. Aferim, sahibija!	} (hkratu)	(Odidejo)
Hopur. Aferim seraskér!		

H a k i m i n A b d u l

(se molče priklonita in odideta).

Selima

(se privije k Brdavsu). Sahibija, hvala ti!

Farika

(se oklene Brdavs). Nocoj si še moj, sahibija!

Brdavs.

Mehemed, čuj, petja, plesa hočem, — divjega plesa, da se razgrejejo moje žile, da vzplamti moja kri! Zapojo mi naj odaliske in zaplešejo razkošen ples! Bobni, rogovi, trobente naj zadoné, da nas čuje tam gjaur, predno ga vzame beli ebliss v svojo gehemo!

Selima.

Dà, plesa, petja, godbe hočemo!

Farika

Moj sahibija, zlati, dobri! Ples, ples!

Mehemed

Aferim, seraskér! (Odide na levo).

Brdavs.

Hej, hodža! Semkaj sedi, pusti koran, dovolj si že molil! Pojdi in povej mi, kakšen je moj današnji kismet! Govori, hodža, ti stara siva glava!

Hodža.

Sahibija! Alah il Alah in Muhamed njegov veliki prerok!

Brdavs.

Allah il Allah! (Dvigne roke nad glavo).

Hodža.

Čital sem ves dan v koranu in molil sem zate, molil, kajti tvoj kismet je krvav, strašen!

Brdavs.

Hahaha! Tvoj koran laže in blêde! Vrzi ga v kot, hodža! Moj kismet je slaven in krasen! Glej, jutri bo že moje to bogato mesto, — že jutri odsekam glavo cesarju devetero deželâ in že jutri se bo zvijalo na mojem srcu v tehle rokah najlepše deklê sveta, sladko kakor peri edena! Jutri že bom mogočen — slaven, kakor še nisem bil!

Farika. Ti si moj, seraksér! }
Selima. Oh, delija moj! } (hkratu boječe)

Hodža.

Ne, ne, koran sveti govori drugače, šahibija! Ko boš najveselejši, pride gjaur, in tvoja slava ugasne!

Selima. Umre? Ubit? }
Farika. Pade? Mrtev? } Hkratu prestrašeni.

Brdavs

(plane preplašen kvišku). Ti si blazen, hodža! Star si že, blêde se ti; pojdi spat, norec! Hahaha! Sto največjih junakov je posekal že moj kindžal, in ni ga na svetu, ki bi premagal mene! Ni ga, stari blebetač! (Sede). Jaz — umrl od roke gjaura? Haha!

Hodža.

Koran ne laže! Koran govori zmeraj resnico! Pazi, šahibija! (Odide).

TRETJI PRIZOR.

[*Prejšnji. Odaliske in skopljenci.

(Plešejo, udarjajo ob talabase in pojó).

Brdavs

(ploska, se smeje divje, kriči). Aferim! Aferim!

Selima.

Aferim! Hahaha!

Skopljenci

(se primejo za roke in plešejo vrisikaje kolo okoli odalisk).

Brdavs

(zauka in ustrelil iz pištole)].

Na zidu se pojavijo trobentači, ki zatrobijo [v ta hrup; vse utihne mahoma. Plesalci in plesalke otrpnejo].

Vsi.

Kaj je to? Gjauri trobijo! Kaj to pomeni?

Brdavs.

Houris Jerica prihaja, cesar Janez jo pošilja meni! Aferim! Pojdite jej naproti! (Odaliske in skopljenci odhajajo). Sedaj se šele začenja naša radost!

ČETRTI PRIZOR.

Prejšnji. — Mehemed.

Mehemed.

(plašen priteče od desne). Veliki sahibija, gjaurski cesar Janez pošilja novega borilca na mejdan. Strašen je!

* Kar je v oklepajih [], se more na malih odrih izpustiti.

Vsi.

Borilca? Sedaj? Kdo je? Kje je?

Mehemed.

Kmet, velik kmet s sataro v roki! Na majhnem konjičku sedi in jaha sèmkaj! Silen je, sahibija! (Se boječe ozira).

Brdavs.

Obesite kmetiško teslo na prvo drevo z glavo navzdol! Sedaj me moti!

Mehemed.

Hoteli smo storiti tako, toda kmet je pahnil z rokami, in vsi so odleteli! Močan je, grozno močan!

Stražar.

Bežite! Bežite! (Zbeži).

Brdavs.

Obesite ga! Ubijte ga! Ti si zajec, Mehemed!

Mehemed.

Ne moremo! Kmet vrže vsakogar, ki se mu približa, in njegova kobilica ubije vse, ki ga hočejo zgrabiti! Sahibija, to je silen džin in velik junak! Glej, glej, že prihaja, — tu je, tu je! (Zbeži v ospredje k šotoru. Drugi se umaknejo v ozadje).

PETI PRIZOR.

Prejšnji. Krpan prijaha na kobili, v rokah drži mesarico.

Krpan (za odrom).

I, kje pa si vendar, Brdavsek? Kje pa tičiš? Ali si se skrila med babje kijklje, kâli? (Na odru.) O, tukajle! Dober večer Bog daj!

Brdavs.

Kdo si, pokveka, da se drzneš priti pred moj šotor? Izgini!

Krpan.

Jaz sem Krpan, Martin Krpan, doma sem pa z Vrha od svete Trojice. (Zleze s kobilice ter jo priveže k drevesu).

Brdavs

(sede). Kmetavz, mar bi raje bil doma ostal za pečjo, da bi ne cvélil svoje stare matere, če jo še imaš —

Krpan.

Imam, imam, Brdavsek! Očeta pa nič več! (Gre proti Brdavs).

Brdavs.

Pojdi mi izpred oči, da te ne bom videl, — pa le naglo, dokler mi je srce še dobre volje! Če me zgrabi jeza, ležal boš na zemlji krvav, kakor je sam cesarjev sin in sto drugih!

Krpan.

Če nisi z Bogom še spravljen, Brdavsek, urno skleni, kar imaš! Moja misel ni dolgo čakati! Mudi se mi domov. Ali poprej vendar ne pojdem, da tebi vzamem glavo!

V si. Hahaha! Ti kmet! Neumež! }
Brdavs. Saj je prismojen! Norec! } (hkratu)

Krpan.

Nikar mi ne zameri, Brdavsek, in nikar se ne jezi! To mi je naročil moj gospod, cesar: jaz nisem vedel zate, ne za tvoje velikanstvo in za vse krvave

poboje! Zato si podajva roke, predno se začneva metati! Pravijo, da Bog nima rad, če pride kdo z jezo v srcu pred sodnji stol! Na, poštena kranjska roka je, verjemi! (Mu ponudi roko).

Brdavs.

Pa si mi res vseč, kmetavzek! Na roko! (Mu da roko).

Krpan

(stisne Brdavsu roko). Tu moja!

Brdavs

(zareži od bolesti). Ohó! — No, pa se sprimiva! (Vstane). Pokaži, kaj znaš, irhovina!

Krpan.

Kar začni, Brdavsek! (Se postavi mirno na desno, tako da ima za hrbtom gozd).

Brdavs

(zgrabi v tleh tičečo sulico in jo zaluči na Krpana). Džaba ti! (Sulica odleti preko Krpana za kulise).

Krpan

(je hitro počenil). Haha! To ni nič, Brdavsek!

Brdavs

(zgrabi drugo sulico in jo vrže na Krpana). Pa tole!

Krpan

(ujame sulico v zraku, jo prelomi na kolenih ter jo vrže Brdavsu pod noge). I, kaj se pa igraš? Začni vendar, Brdavsek dolgi!

Brdavs

(potegne sabljo, skoči proti Krpanu in zamahne po njem. Krpan mu podstavi sekuro. Sablja pade na tla). Ebliss!

Krpan

(podstavi Brdavsovi sablji svojo mesarico in mu sabljo izbije). Nič ne bo!

Brdavs

(potegne drug meč iz tal ter udari po Krpanu, a sablja se mu zlomi). Gjaur!

Krpan.

Ali je to vse, kar znaš? Čakaj no, zdaj te pa jaz malo potipljem, Brdavsek! (Gre z visoko dvignjeno mesarico proti Brdavsu).

Brdavs

(se umika). Dajte mi buzdovan, kindžal! Mehemed, hitro, hitro! Daj sem orožje! Pomagajte!

Mehemed in drugi

(zbeže). Bežimo! Bežimo! Brdavs, beži! Joj! Joj!

Krpan.

Počakajte no! Sèm pridite, če ima kdo pogum!

Brdavs

(zbeži na desno). Alah il Alah!

Krpan

(teče velikih korakov za njim). Jaz ti pokažem — čakaj, čakaj! Hej, Brdavs, hej!

Na zidu se pojavijo meščanje, med njimi vsi ministri:

Vladimir, Komar, Gregor, Gašpar, Juraj,
ki kriče: Živio, Krpan! Brdavs beži! Udari! Sekaj!
Ubij! Hahaha! Slava! Slava!

Na oder pribeže Mehemed, Hopur, Hakim, Abdul,
hodža, Selima, Farika in vse odaliske.

Vsi

(kriče). Joj, Joj! Gorje! Allah il Allah! Bežimo, Krpan
ga ubije! (Odbeže silno prestrašeni na levo).

Meščanje } (ki gledajo čez	Krpan nas je
Ministri } mestni zid)	otel! Hvala Kr-
	panu! Živio!
	Živio! (Mahajo z
	robci in klobuki).

Krpan

(prinese v rokah bisago z Brdavsovo glavo, ki jo vrže na hrbet,
sede na Luco in odjezdi). „Mi smo mi, ki smo kranjske
krvi, ki nikoli ne falí!“ Hi, hot!

(Rogovi zapojo, bobni zagrme, zvonovi zadone na desni in
levi. Velikanski hrup.)

Zastor pade.

Peto dejanje.

Ista dvorana kakor v prvem dejanju. V ozadju pa je namesto oken odprt pogled na mesto. Ulica, ki vodi mimo dvorane v cesarski palači, je toliko vzvišena, da vodijo z nje v dvorano navzdol tri stopnice. Po hišah vihrajo zastavice.

PRVI PRIZOR.

Cesar stoji pred prestolom na levi. Cesarica sedi na prestolu, Andrej in Jerica poleg njiju na stoli. Na desni in levi prestola in vhodov paži in vojaki. Vladimir.

Vladimir

(prihiti po cesti v dvorano). Cesarost, zmaga! zmaga! Martin Krpan je premagal silnega Brdavsa! Sovražnikov tabor beži, Martin pa jezdi v mesto! Moj Bog, svobodni, svobodni smo!

Cesarica.

Svobodni! Bogu bodi hvala!

Cesar.

Rešeni! Oh, čast bodi Bogu!

Jerica.

Svobodni! Svobodni!

Andrej

(hiti k Vladimiru). Ti si nas otèl, Vladimir, — saj ti si poklical Krpana! Prijatelj moj, odpusti mi, odpusti mi! (Objame Vladimira). Krivico sem ti delal!

Vladimir.

Ne, ti si rešil državo, princ! Brez tebe bi bil tičal še danes v ječi!

Andrej.

Odpusti mi, Vladimir! Krivično sem te žalil!

Vladimir.

Srečen sem, princ, s teboj!

Cesar.

Kralja Martina sprejmite kraljevsko! Ministrstvo in vojaštvo mu izkaži vse časti, ki se spodobijo kralju junaku! Naj pride sem, da ga objamem!

Andrej

(hiti k princesi). Jerica, rešena si!

Jerica.

Kako sem srečna, Andrej! (Objame Andreja).

Vladimir

(odhiti).

DRUGI PRIZOR.

Prejšnji brez Vladimira. Meta in Nežika.

Meta (prihiti iz sosednje sobe.)

Mojega sina pozdravljajo, cesarost! Kje je?

Nežika (prihiti za Meto.)

Martin, Martin! Ali je zmagal? Ali prihaja?

Cesarica

(hiti k Meti). Mati, vaš sin je zmagalec! O hvala vam, mati; vi ste naša rešiteljica! (Jo objame).

Meta.

Cesarica moja, kako sem srečna z vami!

Cesar.

Sedaj prihaja zmagalec, ki nam je vrnil svobodo! Sprejmimo ga častno! (Vsi sedejo).

Nežika.

O, princesa, Martin je zmagal! Srečna sem s teboj! Kako sem molila zanj in zate!

Jerica

(jo objame). Nežika! Nežika! Pojdi, sedi tu k meni!

Nežika

(sede k nogam Jerice in govori ž njo kakor bi jo tolažila).

Andrej

(govori s cesarjem mimično).

Cesarica

(govori z Meto). Blagor ti, žena, srečna mati!

(Zunaj godba, ki pa igra zelo tiho).

TRETJI PRIZOR.

Prejšnji. — Martin, Vladimir, vsi ministri, Komar, paži, vojaki, sluge, narod.

Vojaki

(s helebardami prikoračijo ter se postavijo na levo in desno glavnega vhoda ob stopnicah).

Ministri

(pridejo v sijajnih oblekah z redovi na prsih paroma za vojaki ter se postavijo nasproti prestolu).

Vladimir

(na levo mu Komar, oba brez redov, v priprosti dvorni, a elegantni obleki, prideta neposredno pred Martinovim konjem).

Martin

(na konju, ki ga peljeta dva najlepše in najkrepkejš^e vzrasla paža za zlatolesketajoče se uzde; na glavi ima kraljevsko krono nekoliko postrani, ogrnjen je v hermelinast plašč, v roki drži žezlo).

(Za Martinom četa pažev in vojakov, končno narod, možje, žene, dekleta, dečki in otroci. Vojaki ostanejo na cesti na levi strani vhoda, narod na desni. Paži gredó v dvorano ter se postavijo ob prestolu. Med sprevedom svira godba ves čas slovansko koračnico in zvoné zvonovi ter grmé topovi na desni in levi. Godba utihne!*)

Martin

(stopi s kobilice ter se ustavi nad stopnicami sredi vhoda).
Mati, Nežika, tukaj sem živ in zdrav!

*) Izprevod se mora vršiti resno in Martin se drži dostojanstveno!

Meta

(mu teče naproti). Sin, oh, sin moj, Martin, ljubi Martin! (Mu pade k nogam ter jih plakaje objema).

Martin.

Mati, mamica, nič jokati — nič jokati! (Jo dvigne, pritisne na srce ter zavije v svoj plašč). Veseli bodite, mati, lejte, vaš Martin je kralj, sakramiš! Tako pogledjte ga, no, kako se mu poda krona! Hehe! Kaj nisem imeniten, in tudi vi ste danes imenitna, mati, ko imate sina kralja! No, pojdiva vendar, cesar čaka! (Jo pelje za roko s seboj). Dober dan, gospod cesar! (Se odkrije s krono).

Cesar.

Pozdravljen, kralj Martin, ljubi moj brat! Hvala ti večna! (Mu daje obe roki).

Cesarica.

Jerica, pojdi, in pozdravi svojega rešitelja!

Andrej.

Moj Bog! Moj Bog! Oče, usmili, se me! Jerica je moja nevesta! Oče!

Jerica

stopi k Martinu in mu ponudi čelo).

Martin.

I, kaj se pa tako treseš, punčka? Ali se me bojiš? O, nikar bati se me; veš, dober človek sem, mehkega srca, čeprav Brdavsom glave sekam! Tamle si pogledjte Brdavsca od blizu, ki ste se ga tako bali! (Pokaže ministrom na bisago, ki jo nosi kobilica na sebi).

Jerica

(zbeži k Andreju).

Ministri

(prestrašeni odskočijo ter se razprše kakor golobje).

Gašpar.

Bog mu bodi milostljiv in večna lučica naj mu sveti!

Juraj.

To je grozen človek!

Ministri (vsi okoli bisage). Joj! Grozno!
Strašno!

Gašpar. Stran jo nesite! Mene je groza!

Juraj. Jaz sem nervozen!

}
hkratu

Sluga

(odvede kobilico za kulise).

Martin.

Dober dan, gospa cesarica! No, ali vam nisem pravil, da ga premikastim in mu vzamem glavo? Pa sem ga!

Cesarica.

Hvala ti, Martin! Rešil si nas vse! Ti si velik korenjak! (Mu podaja obe roki).

Martin.

Bežite, bežite; ni vredno, da bi govoril! Tak le Brdavsek je meni še za malico premalo! Saj ni bilo nič; ene preklje je name metal, pa s pipci po meni zamahoval, revček, pa zbežal, ko je zagledal pošteno kranjsko mesarico! Verjemite, ko sem klečal na njem,

se mi je kar v srce zasmilil in prav težko sem ga, — prav res! — in ne bil bi ga, če bi ne bil tega gospod cesar ukazal!

Cesarica

Oh, Martin, dober človek si! Bog ti poplačaj!

Martin.

Nak, mati, cesarica, tega mi pa Bog že ne poplača! Jezas, živim ljudem glave rezati! Precej, ko pridem spet domú, pojdem h gospodu fajmoštru k dolgi izpovedi, in Bog ve... jej, jej! — Bog ve, Bog ve, če dobim odvezo! Dajte no, pa govorite zame, gospod cesar, s fajmoštrom, da me ne bo preveč pestil! Saj vidva sta prijatelja, ne?

Cesar.

Nič se ne boj; fajmoštru pišem še nocoj, da bo prav! Minister bogočastja, piši takoj fajmoštru!

Gašpar.

Dà, cesarost!

Martin.

No, ena skrb je že v kraju! — Oh, mati cesarica, to me je najbolj skrbelo!

Cesar.

Tu sedi poleg mene, kralj Martin, in poslušaj kar ti zdaj povem! Odslej sva brata in se morava tikati!

Martin

(sede cesarju na levo, tako da stoji Andrej tik njega). No, pa se tikajva, cesar Janez!

Cesar

(vstane). Gospoda slavna, visoka in presvetla! V tem trenutku kipé iz naših src predvsem vroče zahvalne molitve k Onemu, ki je glavar vseh glavarjev! On sam nam je poslal rešitelja naše domovine! Ko je prikipela naša nesreča do najgroznejšega vrhunca, je prišel naš rešitelj! — Martin Krpàn, od danes naprej si kralj in tvoja kraljica je tu moja hči! (Prime za roko Jerico ter jo vede h Krpanu). Bodi pravičen svojemu narodu in dober mož svoji ženi!

Vladimir in vsi drugi.

Živio kralj Martin! Slava! Slava! Živela kraljica Jerica!

Andrej

(zase). Izgubljena, za vek izgubljena! Vladimir, reši mi Jerico!

Vladimir.

Ne boj se, princ! (Govori tiho z Andrejem).

Martin

(vstane). Ali da bi bil jaz zares kralj, misliš, brat Janez? Da bi se še jaz ubijal s takimile generali in ministranti, misliš? — Nak, brat Janez, tega pa že ne! Če me hočeš tako počastiti in poplačati, pa se hudo motiš! Najslabše si mi dal, kar imaš: skrbi, skrbi!

Ministri. On noče? Krono zavrača? }
Juraj. On demisijonira? On abdicira? } (hkratu)

Gašpar.

Blagor ubogim na duhu, zakaj njih je nebeško kraljestvo!

Martin.

In tvojo hčer naj vzamem za ženo? Cesar Janez, ljubi moj brat, kaj pa vendar misliš? Takole punče, mehko kakor puter in drobno kakor igračica, da bi z mano živelo v moji raztrgani bajti tam na peščenem Krasu?

Vladimir

(Andreju). Ali slišiš, Andrej? Martin je pameten kmet! Tudi tebi je princesa Jerica rešena.

Martin.

I, Jerica, punčka,.. stopi no semle k meni... pa nikar se me tako ne boj, saj nisem še nikogar ugriznil. — Povej mi vendar, kaj pa znaš, da bi bila lahko moja žena? Ali pa znaš žeti, krompir saditi in okopavati, korenje puliti... ali znaš pleti? Povej, Jerica!

Jerica

(sramežljivo). Ne znam!

Martin.

Ali znaš vsaj prešiče fotrati in krave glejštati? Povej, dekletce, ali znaš to?

Jerica.

Ne znam.

Martin.

In znaš kuhati? Ali znaš narediti pehtranove štruklje, ali pa ajdove žgančke s kropčkom in špehovimi ocvirčki? He, ali znaš? Ne! Ali znaš skuhati

frementinov močnik z mlekom.. ali vsaj krompir v oblicah in kislo zelje??

Jerica.

Ne znam, Martin!

Martin.

No, vidiš, ljuba moja jarčica, vsega tega, kar je meni treba, ne znaš, in jaz naj bi te jemal za ženo? Kaj pa bi počel s teboj, pastiričica bojazljiva? Ali naj bi te pestoval in v košu seboj okoli nosil? — Oh, ne, saj bi mi precej umrla, ti zala moja rožica, tam v mrzli kraški burji in na golem skalovju!

Cesar.

Ti odklanjaš mojo hčer, Martin?

Martin.

Dà, cesar Janez; tvoja hči ni zame in jaz ne za njo. Ne zameri! ,Gliha vkup štriha'... kmet je za kmetico, cesar za cesarico...

Nežika

(je kazala doslej mimično ljubosumnost napram Jerici; sedaj pa se ji zjasni obraz).

Andrej.

Oh, kamen se mi je odvalil od srca! Jerica! (Hiti k Jerici in ji stiska roke). Mati! (Gre h cesarici). Končane so vse skrbi!

Cesarica.

Vse se je izteklo srečno, Andrej!

Jerica.

Kako sem srečna, mati! (Poljublja cesarici roko).

Cesar.

Rešil si domovino, Martin, in brez plačila te ne puščam odtod!

Martin.

Brez plačila? Tisto pa že ne! Nekaj mi daš vendarle, cesar.

Cesar.

Kar izberi si! Dam ti, kar hočeš!

Juraj.

Imenujmo ga tajnim svetovalcem!

Gašpar.

Podelimo mu zlat križ!

Martin.

Ne maram! Križ imam že sam!

Cesar.

Torej kaj hočeš?

Martin.

Tri stvari sem si izbral, cesar. Prvo je, da me rešiš tele krone in tegale plašča z vsem drugim vred! (Vzame krono z glave). Dovolj, da jo dam princu Andreju, ki je je vreden, kakor mi je pravil Vladimir. (Dene krono na glavo Andreju ter mu obesi plašč).

Gašpar.

Živel, kralj Andrej!

Vsi.

Živel! Slava, Martin!

Martin.

Vidiš, zdaj je pa Andrej kralj brez kraljice. Jaz pa poznam eno, ki jo ima Andrej že rad in eno, ki ima tudi Andrejčeta rada. Saj je kar tule blizu! (Prime Jerico za roko in jo vede k Andreju). Nata se, pa rada se imejta, no! Pa tudi mene ne pozabita, no!

Andrej

(objame Jerico). Jerica! Jerica! Nevestica!

Jerica

(objame Andreja). Moj Andrej! Moj Andrej! Dragi!

Cesarica.

Srečna bodita, otroka! (Andrej poljubi cesarici roke, ki objame njega in Jerico).

Martin.

Ali si videl, cesar? To sem spet dobro naredil, kaj ne?

Cesar.

Ti si blag človek, Krpan! (Mu stisne roko). Dobro si naredil.

Vsi.

Živela! Živela! Kralj Andrej naj živi! Živela, kraljica Jerica!

Martin.

(stopi s prestola in stoji ponižno po kmetiški navadi pred cesarjem, odslej cesarja zopet vika). Gospod cesar! Nekdaj ste me srečali s kobilico v snegu, kaj ne? Pred tremi leti, saj se spominjate!

Cesar.

Bilo je tako, bilo. Spominjam se!

Martin.

Kaj pa sem nesel takrat na tovoru?

Cesar.

Bruse pa kresilno gobo, kâli?

Martin.

Ne, ni res, gospod cesar! Takrat vam nisem povedal resnice, kar mi je še zdaj žal. Angleško sol sem kontreband prenašal!

Gregor.

Kaj, kontreband? Ali ne veš, da je kontrebandarstvo prepovedano? He?!

Boltežar.

Oho! Oho!

Gašpar.

To je nevaren človek! Državi dela škodo! To je proti zakonu!

Juraj.

Gašpar.

Gregor.

Boltežar.

} Primite ga, zaprimo ga!

} V ječo ž njim!

Martin

(ministrom). Kdo me bo zapiral? Morda vi, strahopetci? Le poizkusite! Z eno samo roko vas porinem čez svetega Marka streho!

Cesar

Ne jezi se, Martin! Le meni povej, kaj bi rad!
Mirujte, gospodje!

Martin.

Poslušajte me tedaj! Moje otepanje z Brdavsom ni ravno posebnega imena vredno. Ampak, kaj se ve? Morda bodo postopači še celó povesti in pesemce skladali, da se bo govorilo, ko ne bo ne vas, ne mene, ne kosti, ne prsti, če ne bo dal kak ministrant Gašpar, ali Miha, ali Boltežar drugače v bukve zapisati.

Cesar.

Ne boj se! Saj ne bo, ne! Tebi in tvojemu narodu nikdar ne pozabimo hvale!

Martin.

Dà, nikdar ne pozabite slovenskega naroda, gospod cesar! In pa če je vaša dobra volja, dajte mi tedaj pisanje, ki bo veljavno pred vsako duhovsko in deželsko gosposko, — pa tudi svoj pečat morate udariti, da bom lahko zmeraj brez skrbi nosil sol po svetu!

Boltežar. To ne gre!

Gašpar. To je proti postavam!

Gregor. To ni mogoče!

Juraj. Protestiramo!

}
(hkratu)

Cesar.

Gregor, vzemi pero, pa zapiši, kakor je rekel Martin!

Gregor

(ukaže Komarju, naj odide po pismo).

K o m a r

(odide).

M a r t i n.

Hvala lepa, cesarost, da ste mi izpolnili tudi to prošnjo!

C e s a r.

A zdaj povej še tretjo željo! Tri mošnje cekinov ti dam, če hočeš!

M a r t i n.

Zakaj pa ne? »Bog lonaj« bom rekel zanje, če mi jih daste. Ampak nečesa družega bi vas prosil, cesarost... če bi ne bilo tako težko povedati tega... hm, sakramiš! (Se praska za ušesni v zadregi)... Bojim se... zares, da se bojim, cesarost!

C e s a r.

Le povej, Martin!

C e s a r i c a.

Nič se ne boj; kar na dan z besedo!

M a r t i n.

O, mati cesarica, ko pa nisem tega še nikoli storil... Sakramiš, i, no... pa sram me je, strašno me je sram... Toliko ljudi je tle okoli... in glejte jih, no, — kako me vsi poslušajo, — kako vsi gledajo! —

C e s a r.

No, le meni povej, nič se ne boj...

M a r t i n.

Prosim, cesarost, pojdite, no, bližje, da vam povem na ušesa... Saj vidite, žensk me je zares salamsko sram... jaz si ne morem pomagati!

Cesar

(nastavi ušesa). Zdaj pa govori, Martin! Cesarjeva ušesa so ti popolnoma odprta.

Martin.

Oženil bi se rad, cesarost!

Cesar.

Kaj, zlomka, ali da res? Oženil?

Martin.

Saj sem že zadosti star, pravijo moja mati.

Cesar.

Res je, Martin; zadosti si star za ženitev!

Martin.

Kaj ne, da sem? Tedaj pa pojte zame snubit!

Cesar.

Kaj, jaz? Zate snubit?

Martin.

Lepo vas prosim, cesarost! Nikar ne bodite hudi! Jaz si ne upam sam! Ampak rad jo imam, rad, — oh, zmeraj moram misliti nanjo, ponoči in podnevi in vsako uro!

Cesar.

Dobro, precej jo grem snubit, Martin, in videl boš, da se ti ne odreče!

Martin.

Ali mislite, da ne? Dã, vaša beseda še pri pa-pežu malo zaleže, pravijo — in zato menim, da bi jo le vi mogli pregovoriti, da me vzame.

Cesar.

Čegava je torej in kje je? Povej, pa grem k njej! Govori! (Pelje Krpana prav v ospredje in mu nastavi svoja ušesa).

Martin.

Jej, jej, sedajle mi je pa najhujše! Uf, kako mi je vroče!

Cesar.

Ali je tako bogata in tako ošabna? Povej, povej vendar, katera je?

Martin.

Vidite, tamle je (kaže s palcem nazaj), Nežika je, Nežika, vidite... oh, da sem le izgovoril!

Cesar

(glasno). Kaj, Nežika?

Martin.

Tako bodite, no, tiho! Za božjo voljo: v zemljo se bom udrl, tako me je sram!

Cesar.

Oh, Nežika! Martin te ima rad in naročil mi je, da te vprašam, če ga hočeš za moža. Sam se ne upa. Ali ga hočeš?

Nežika

(sramežljivo). O, cesarost! Jaz... jaz, mene... Martin? Princesinje ni maral... pa da bi mene?... Oh, saj ni mogoče, saj ni mogoče!

Martin.

Saj sem vedel, — saj sem vedel, ne mara me! Da bi se le zdaj v zemljo pogreznil, tako me je sram!

Cesarica.

Odgovori, Nežika, ali maraš Martina, ali ne!
Glej ga, kako je žalosten! Pojdi, povej mu sama!

Nežika (od daleč).

Martin, ali me imaš res rad?

Martin.

Res, Nežika, prav hudo... strašansko te imam rad!

Nežika.

Jaz tudi! Jaz tudi!

Martin.

Ali je res, Nežika? Ali me češ, če te čem?

Nežika.

Dà, hočem, hočem, hočem, Martin!

Martin.

Pa me vzemi tedaj... ná me, punčka moja, —
zmeraj te bom rad imel, zmeraj, do smrti!

Nežika.

Oh, Martin! Martin moj! (Mu zleti na prsi).

Meta.

No, vendar enkrat, hvala Bogu! (Priteče k njima).
Martin, le namehko jo primi, narahlo, nalahko, da je
ne bo bolelo, da je ne stereš, Martin, — pa bo prav!

Komar

(pride z velikim pismom in ga pokaže Gregorju, ki ga nevo-
ljen podpiše).

Martin.

Mati, mati, kako sem srečen! Nežika moja, oh,
— saj bom znorel, tako sem srečen! (Jo dvigne visoko).

Andrej.

Jerica, glej, tudi on je srečen kakor midva!

Martin.

Gospod cesar, ali smem zaukati? Jaz moram
zaukati, sicer se mi zmeša, gospod cesar!

Cesar.

Le vriskaj, fant!

Martin

(zauka). Juhuhú! Juhuhú! Dekle, zdaj pa ne menjam
z nikomur na svetu, — še z vami ne, gospod cesar!
Holararijo! holararijo, holararijo (Postavi Nežiko na tla,
poje in pleše ž njo, držeč jo za obe roki), holararijo...
hohó! Juhuhu! To je dekle, kaj? Pa je ni pod vsem
cesarstvom take!

Cesar.

In ko bo poroka, Martin, vaju peljem jaz k
oltarju!

Cesarica.

Jaz tudi! Jaz tudi!

Andrej in Jerica.

In midva tudi oče — mati!

Martin.

Ali je mogoče?!

Vladimir.

Mi vsi — mi vsi, Martin, če dovoliš?!

Vsi.

Dà, dà, vsi — vsi pridemo k Martinovi poroki.

Gregor

(prav spredaj na levi). Jaz ne — jaz že ne!

Gašpar.

Jaz tudi ne!

Martin.

Ali da res pridete? Nežika, ali slišiš? Kmalu boš moja žena in vsi pojdejo z nama k poroki! Joj, joj, in za vso to srečo se imam pravzaprav zahvaliti Brdavsu! Če pride še kateri, kar pome pošljite! In sedaj: z Bogom, gospod cesar, — z Bogom, gospa cesarica! (Daje obema roko). Z Bogom, mladi gospod cesar! (Da Andreju roko).

Andrej.

Srečen bodi, Martin!

Martin.

Z Bogom, princ! Zdrav ostani, pa še moj zadnji svèt poslušaj! (Na uho). Tistele stare pokveke tamle (pokaže na ministre) pošlji kar precej v penzijon, pa drži se mladine, ki ima kaj korajže in tukajle (kaže na srce) in tukajle (kaže na glavo) kaj gorkote, moči in življenja! Drži se mladine, princ, in dobro boš oral!

Andrej.

Bom, bom, Martin! Z Bogom, prijatelj! (Ga objame). Hvala ti lepa!

Vladimir

(stisne Martinu roko). Zdravstvuj! Hvala ti, Martin!

Martin.

Z Bogom, Vladimir! Ti si moj mož; rad te imam! (Ga objame in poljubi).

Komar

(prinese pismo s štirimi pečati in ga izroči Martinu).

Martin.

Cesarsko pismo? (Ga vtakne v žep). Hvala, fantek!

Cesarica } (sta se poslovili medtem od Mete in
Jerica } Nežike).

Nežika.

Zdravi, gospa cesarica! Z Bogom, princesa Jerica!

Cesarica.

Zdravi ostanite... kmalu se vidimo!

Martin

(vzame Meto in Nežiko pod pazduho). Sedaj pa pojdimo! Zdravi ostanite vsi skupaj! Adijo! (Na stopnicah). Bom že kaj pisal! Z Bogom!

Meta } Z Bogom! Z Bogom! Zdravi
Nežika } vsi!

Vsi.

Z Bogom! Z Bogom! Živel Krpan! (Kriče ves čas, da Krpan odide).

Vladimir } Živel Krpan! Slava! Slava!
Narod } Živio!

Martin

(odhaja z Meto in Nežiko po sredini, drugi veselo in živahno mahajo s klobuki, čepicami in robci, le Gregor in Gašpar gledata grdo izpod čela in se ne ganeta. Godba zaigra gromek tuš).

Zastor pade.

V založbi

Goriške Tiskarne A. Gabršček

so izšla sledeča dela

Frana Govékarja:

1. „**0 te ženske!**“ Novele in črtice. „Salonska knjižnica“, I. snopič. Cena 2 kroni.
2. „**Rokovnjači**“. Narodna igra s petjem v 5 dejanjih. Glasbene točke zložil Viktor Parma. — „Slovanska knjižnica“ snopič 89—90. Drugi, popravljeni natisk. Cena 80 vin.
3. „**Deseti brat**“. Narodna igra s petjem v 5 dejanjih. Glasbene točke priredil Lav. Pahor. „Slovanska knjižnica“, snopič 105—106. Cena 80 vin.
4. „**Legijonarji**“. Narodna igra iz Napoleonovih časov v 4 dejanjih. Glasbene točke zložil Viktor Parma. „Slovanska knjižnica“, snopič 132—133. Cena 80 vin.
5. „**Martin Krpan**“. Dramatska pripovedka s petjem in plesom v 5 dejanjih. Glasbene točke priredil G. Adolf Ciner. „Slovanska knjižnica“, snopič 147—149. Cena K 1·20

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS #

00000076085

